

EIS SPROOCH

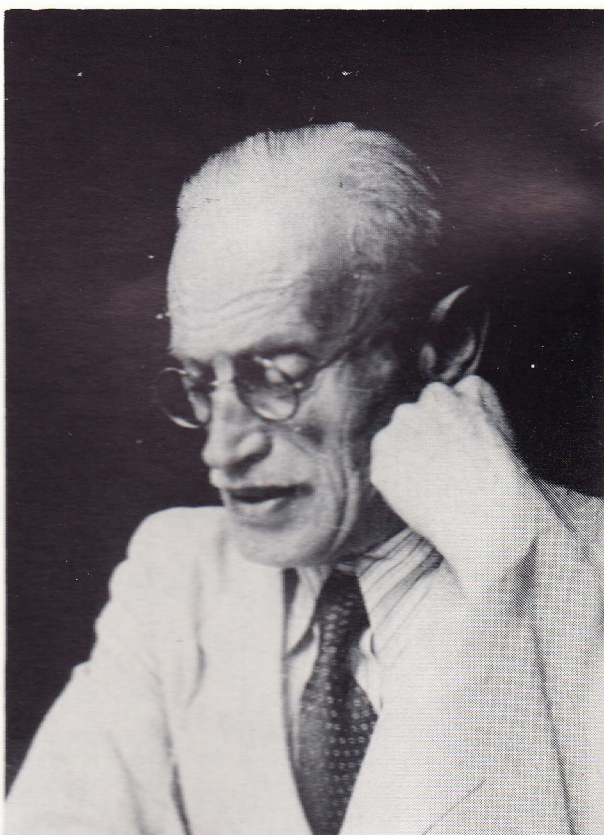
erausgi vun der Actioun Lëtzebuergesch

Nr. 6 / Nei Folleg / XIV. Jor / 1975 / Präis 80 Fr.

Wat dran as:

Heng Rinnen:	Jos. Tockert	1
Jean Milmeister:	Jacques Kintzelé	4
† Jos. Meyers:	Eis Sprooch	14
Toni Wendel:	Biisser Wierkstat	14
Gérard:	Siwebiirgesch-Lëtzebuergesch	17
Heng Klees:	Kiewerlek fléi ! Maikäfer komm ! ?	18
Henri Müller (St. Miriwillis):	Déi éischt Sënn	23
Jean Haan:	Kauzeg Mënschen I	29
Franz Schwab:	De Georgely	31
Madeleine Laurent:	D'Joër vun der Fra	34
Ry Boissaux:	Emol eng ganz aner Äergeschicht	35
Pir Kremer:	Angscht	36
Pauline Schroeder:	Kannereg Iddiën an eng gescheit Kou	37
... tz:	Footings-Lidd	38
Jpgr.:	Gedichter op Éisléckesch	39
Guy Michels:	Zeechnong	39
	Eis Verstuerwen:	
Jos. Berrens:	Elsen Albert	40
Heng Rinnen:	Léon Moulin	41
Heng Rinnen:	Victor Neuens	43
* * *	Nei Bicher	46
	Notizen	49
	Aus der A. L. (Bréiwen, Opruff, Comité)	50
	Generalversammlong	53

Jos. Tockert (1875—1950)

Jacques Kintzelé (1874—1965)

Jos Tockert

19.8.1875—19.2.1950

Ouni néierewou eng kleng Notiz, sou glat a guer nèt as bis elo dem Jos *Tockert* säin 100. Gebuertsjor a säi 25. Stierfjor ernimmt gin.

An dach war en ee vun eisen dichtegste Leit op kulturellem Gebitt. Wuel hat d'Actioun Lëtzebuergesch fir 1975, derbei ënnerstëtzt vun der sproochwëssenschaftlecher Sektoun vum Inst. G. D., e Käppche fir Erënnerong an ze senger Eier gefrot. Dee Wonsch gouf nèt, vun deem alen ewéi vun och deem neie Postminister, ugeholl (Timbre géifen nëmmen da gemaacht, wann de Mann virun 1900 gestuerwe wir. Fir dichteg Auslänner awer mache mer der !). De Jos Tockert selwer hätt dat guer nèt wollt, well hien zer Liefzäit keng Auszeechnung a keng Medail ugeholl huet.

De Jos *Tockert* as den 19. August 1875 zu Dummeldéng gebuer. Wéi de Gebuertsakt (Nummer 167 vun der aler Gemeng Eech) seet, ëm eng Auer nomëttes; de Papp wor de Péiter Tockert, Doléiner, 46 Jor al, d'Mamm d'Bäbb Wagener, 38 Jor al; Zeien de Mätt Mischo, Beamten, 38 Jor al, an de Jacques Hildgen, Faassbänner, 32 Jor al, allebéid vun Eech.

En as an der Vakanz zu Monaco, sonndes, den 19. Februar 1950, gestuerwen. E wollt sech do vun der waarmer Sonn op der Côte d'Azur opwärme loossen, fir un engem Wierk nach kënne matvirunzeschaffen, dat em om Häerz loug; dem Lëtzebuurger Dictionär. Hie wor Präsident vun der Dictionäerskommissioun vun Ufank u bis zu senger leschter Stonn. — Bestuet gouf en de 24. August 1938 mat der Joffer Anna Wilhelmin *Hohn*; deer hir Eltre woren de Jules Hohn, Schneider, an d'Helene, genannt Madelän Anen.

Nom Kolléisch giong de Jos Tockert op d'Universitéit, op Paräis an op Berlin. De Kandidaturexamen huet en den 28. 10. 1896 mat grousser Auszeechnong, den Dokteschexame fir Litteratur mat Auszeechnong den 30. 10. 1897 gemaacht. E krut séng éischt

Plaz am Kolléisch zu Lëtzebuerg, d'Ustelong als Professor de 27. 8. 1901 op Iechternach. Vun do aus as en, mam J. *Comes*, op London gaange fir virun am Engleschen ze stodéieren. 1906 as en nees am Kolléisch zu Lëtzebuerg, wou en englesch gët. Wéi de Medercherslycée zu Lëtzebuerg entstan war, koum en an déi Schoul. Dat wor 1912, an en as do bliwwe bis e 1939 pensionnéiert as gin. Dernieft huet en um Cours Supérieur, dat éischt Universitëtsjor fir eis Studenten, englesch Philologie a Litteratur gin.

De Jos Tockert wor e fortschrëttlechen Humanist. 'T wor e Mann, deem sech nèt virgedréckt huet. En huet geschafft, an e wollt opbauen, mat engem affene Geescht fir Bildung, fir Fräiheet, fir Gerechtegkeet. Wat verdanke mir him nèt alles, senger Initiativ, sengem Duerhalen, sengem Dreiwien, op esou munchem Gebitt!

Roueg, nët haart, genee a prezis huet en an der Schoul geschafft. Sou wor en och am Liewen. E wor kee Riedner, mä séng Fieder wor spatz, séng Artikelen emol bësseg, emol ironesch, awer iwwerluegt an éierlech, voll vum neie Geescht; verstëbst an almoudescht Gedoons a Gedeessens giong em géint de Stréch. Wat et geheescht huet ëm 1900 modern a fortschrëttlech ze sin, dat kann een sech haut knaps virstellen. E gouf ugegraff; kuurz: 't war e »Rouden«, sou schreift den I. *Comes* am Buch, dat d'Frënn vum J. Tockert ee Jor no sengem Doud erausgin hun.

Niewebäi gesot woren de J. Tockert an den I. *Comes* ganz déck Frënn, wann hir Menongen och op zwéin aneren Uwenneren stongen, déi eng Säit e Fräigeescht, e Fräidenker, déi aner en iwwerzeegte glewege Krëscht. — Den I. *Comes* as och 1875 gebuer an de 14. 2. 1960 gestuerwen. — Esou wéi hie mam I. *Comes* zu Iechternach neie Wand an de Kolléisch an Oprou an déi verëelt a verstengert Schoulgebräicher era-bruecht huet, eleng fir de Jongen eppes bäi-bréngen, si allebéid derfir geschafft hu fir

englesch anzeféieren an d'Griichescht ofzeschaffen, wou dach hiirt Spezialfach griichesch wor, de J. Tockert eng »Union des Jeunes Gens« gegrënnt huet, nees fir de jonge Leit e richtegen Amusement ze verschafe mat Theater a Konferenzen, mat Musek an Danz, esou huet en sech och nieft der Schoul ëm si gekëmmert. Hie wor et deen 1913/14 d'Scoute fir Jongen a Medercher gegrënnt huet. Wat do op en zoukoum, dat kann deen sech virstellen, deen nach weess, wéi Scoutissem nach an den zwanzeger Joren ugesi war. — De Sport hat mat him och e ferventen Unhänger. E wor vill ënnerwee. Mam Rucksack sin Tir gemaacht gin, am Ausland an heiheim.

Emmer um Dill, wou et gegollen huet fir jidderengem, Jongen an Alen, d'Méiglecheet fir ze léieren ze verschafen, wor hien ee vun den Haaptleit fir de Medercher eng Schoul, e Lycée, ze gin. (De Lycée gouf fir d'éischt 1909 privat opgeriicht an eréischt 1911 huet de Stat säi Segen derzou gin.) Hien huet vun 1912 bis 1939 am Medercherslycée englesch gin. En huet e gudden Deel fir d'Schoul gelieft.

Eent gOUNG em och nët, datt d'Leit esou wéineng woussten an se keng Méiglecheet hate fir eppes bäizeléieren. Fir deem opzehëllefen huet en an dem Volleksbildungsverein äerdeg matgeschafft a jorelaang Artiklen fir hir Kalennere geschriwwen.

Och d'»Cahiers Luxembourgeois«, déi Litteraturzäitschrëft, déi mer haut esou vill an eisem kulturelle Liewe vermessen, huet e gehollef op d'Bee setzen, grad wéi en och bei enger aner Zäitschrëft, dem »Floréal«, mat derbei wor. Dernieft duerf een aner Zeitungen an Zäitschrëften nët vergiessen, denen en Artiklen geliiwert huet.

Mä nach nët genuch domat, en huet och Bicher geschriwwen. Do wiren emol déi zwee »Goldbicher«, déi ënner dem Numm *Joe Squibbles* erauskommen, an denen hien d'Zäit an d'Leit zeechent, sarkastesch an ironesch; déi zwéi Bänn »Am Völkerweg«, kul-

turhistoresch Beschriewungen, dann, séng »Heimat«. Wéinst deem leschte Buch musst de J. Tockert bant der Nazizäit, ugaangs 1942, fir véier Wochen an de Prisong. E konnt sech virum Geriicht mat esou iwwerluegten Argumenter verdedegen, datt si e musste fräילוossen. Vu sénger Prisongszäit huet en ni e Pipcheswiertche verlaude gelooss. Hie wor eemol keen deen aus enger Saach Profit schloe wollt. E war e Lëtzebuerger, awer keen »Hurra-Patriot«. Sou huet en och ni guttgeheescht, wat nom Krich, ouni Urtel a Recht, geschitt as. Dat kann een a séngem Artikel »Habeas corpus« an de Cahiers lux. (1947, No 5, S. 25) noliessen. — Et géif ee mengen, en hätt missen an d'Politik goen. E wor och ëm 1915 am Gemengerot an der Stad. Mä well en do déi Eierlecheet nët fond huet — et si séng Wieder — déi en erwaart hat, as en ewech bliwwen —.

De J. Tockert huet selwer näischt op Lëtzebuergergesch geschriwwen. Säin Intresse loug op dem sproochwëssenschaftlechen an om litteraresche Gebitt. De »Rodange-Festauschuss« konnt dofir kee bessere fannen, fir dem M. Rodange séng Jubiläumsausgab vun 1927 ze verfaassen. Do konnt e säi Wëssen a säi Kënnen, säi Fläiss a séng wëssenschaftlech Grëndlecheet beweisen, an dat as méi wéi geschitt. E krut 1928 mat Recht derfir de Lëtzebuerger Litteraturpräis.

Op reng sproochwëssenschaftlechem Gebitt wir fir d'éischt d'Etude iwwer »Romanische Lehnwörter in der Luxemburger Mundart« (1910) ze nennen, dann d'Sammelongen iwwer d'»Wënzersprooch« (1928), »Zur luxemburgischen Studenten-, Pennäler- und Schulsprache« (1934), »Das Weimarskircher Jenisch, auch Lakersprache oder Lakerschmus denannt. Eine Händlergeheimsprache« (1937/38), d'»Beiträge zu einer Idiomatik des Oeslings« (1939), en Artikel iwwer de Flouernumm »Krähwinkel und Konsorten« (1947). Déi Artiklen sin an de Publikatiounen vun der sproochwëssenschaftlecher Sektioon erauskommen.

Wéi d'Lëtzebuerger Sproochgesellschaft 1924/1925 gegrënnt gouf wor de J. Tockert an der éischter Rei. E gouf gläich President an ënner senger Direktioun sin deemools déi éischt Aarbechte fir den Dixonär ugaang.

T wor och säi Verdéngscht, datt aus dem Sproochveräin 1935 déi nei Sektioon vum Institut G. D. fir Sproochwëssenschaft, Folklor an (Flouer-) Nimm as gin. Hie wor den éischte President, an e blouf e bis zu séngem Doud. Hien hat d'Kraaft, déi néideg wor, fir virunzedreiwien. Mat Geschéck krut en et fäerdeg eng Grupp jong Professeren an aner Leit ze begeeschteren, se mat virunzerappen an d'Follementer ze leë fir deen Dixonär, deen elo am 25. Jor no séngem Doud bis op de Supplement fäerdeg as. Vun deem Wierk,

dat säi Lieweswierk am Fong as, konnt hien
nach grad dat éischt Heft gedréckt gesin.

Ernimme mer nach, datt hie fir de »Renert«
sänger Zäit eng nei Schreifweis erduecht hat,
dêi méi spéit och zem gréissten Deel dêi vum
Dixonär gouf.

Et wor nüt méiglech an engem klengen Artikel, deen dach nēnnen als Erēnnerong un en dichtege Mann geduecht as, de Mēnsch, de Wēssenschaftler, de Schrēftsteller mat alle sēnge Qualitēiten ze beschreiwen, wēi en et verdēngt hätt.

Mir wollten nèt hun, datt e ganz vergiess
sollt gin. Zu sénger Zäit huet hie Beem ge-
sat, déi elo nach ëmmer droen.

hr

E Facsimilé aus dem J. Tockert senger Aarbecht iwwer d'Schoulsprooch.

17
Heddeschornal w.
neig. "Hauhaupfite" To fassen
fassen die in den ersten Teil der
Tafel, in der ersten Teil der
Laut auf die Lautstärken
verwandelt werden. Man muss
mir das für eine kleine
Zusatzleistung bezahlen, wie
dann ist das was dann in
der Tafel (v. W. 103)
die Zusammenfassung der Hecke
folgt. ~~Man muss~~ ~~die~~ ~~Hecke~~
nicht bezahlen, sondern
nur die Hecke (v. W. 103) ~~ist~~
für die Hecke (v. W. 103) ~~ist~~
T. Hecke (v. W. 103) ~~ist~~
Franse. 153
(Klausur) ~~ist~~
Laut für die Hecke (v. W. 103)
sondern: die Tafel (v. W. 103)
ist eine andere Darstellung (v. W. 103)
an der Tafel (v. W. 103) ~~ist~~
wie über Feld zu laufen;
(v. W. 103).

De Bauer, Dichter a »Sproochmates«

Jacques Kintzelé

1874—1965

An Däitschland hun se op dem »Fernseh« vill Ophiewes gemat mat engem Bauer deen an dem »Alles oder Nichts« opgetratt as mat Froen iwwer déi griichesch Mythologie. Virun 10 Joër as den Agentëmer vum Scherfenhaff bei der Fiels gestuerwen. Hie war Bauer an huet nët nëmmen d'griichesch Mythologie aus dem Effeft kennt, en huet och algriichesch konnt an un engem Lëtzebuurger Gedicht geschafft iwwer déi griichesch So vum Fësch deen d'Welt dréit: „... d'Welt gët vun engem Fësch gedron...“ Well de Bauer Jacques Kintzelé war och e grouse Lëtzebuurger Dichter an en dichtege »Sproochmates« — sou gouwen d'Mataarbechter vum Lëtzebuurger Dixonär deemools gär genannt.

De Jacques Kintzelé war e lëschtege Mënsch an e konnt lieweg a spannend Geschichten erzielen. Bis zu séngem Doud — en as den 1. Juli 1965 a séngem 90. Joër gestuerwen — hat en e gudden Verhalt an e kloëre Geescht. En huet u sénge Gedichter geschafft an zweemol an der Woch as en an d'Stad an d'Sëtzunge vun der Dixonäerskommissioun gefuer. Do huet e vill Aarbecht gelescht, well en d'Nimm vun Allem, wat mam Bauerenhaff ze din hat, sou gutt kannt huet. En huet sele gefeelt. Mol hei an do liese mer a séngem Notizbicheldchen, an deem en sech den Datum vun de Sëtzungen opgeschriwwen huet: „... 28 janvier 1954, absent, grand froid...“

Dernieft steet: „*Pierre Dupong décédé par suite d'une embolie la nuit du 22 au 23 décembre 1953 ... La visite qu'il nous a rendu en été 1953 avec M. Emile Reuter, M. Fr. Simon, M. Eloi Welter est un des grands souvenirs et des jours solennels de Scherfenhof...*“ De Jacques Kintzelé hat gär Besuch an nieft dem Staatsminister Pierre Dupong koumen d'Ministre Bech, Bùchler a Grégoire, de Kammerprëäsident E. Reuter, e Schoulkomerod grad wéi den Dechen Erasmy, den Ingénieur François Simon, d'Frënn aus der Dixonäerskommissioun

E. Ludovicy, Jos. Hess, de Professor Nik. Welter, den Dr. Delahaye, de Schoulmeeschter a Schrëfsteller Felix Mersch, de Gesandte Funck, Conseiller Mathias Pütz a vill anerer op de Scherfenhaff. Owes awer as de Jacques Kintzelé dacks bis an d'Fiels erof getréppelt an huet do mat Frënn am Café Scharlé bei Koschesch Anna e Pättche gedronk. Dat eenzezt, wat em am Alter Suerge gemat huet, ware séng Aen, déi ëmmer méi schlecht gouwen. Séng Schnauer, d'Madame Robert Kintzelé-Mathey, huet em missen d'Zeitung virliesen.

De Jacques Kintzelé huet aus enger Famille gestaamt, déi aus Éisterräich no Lëtzebuerg kom war.

Ënnert dem éisterräichesche Keser Karel VI. si grouss Aarbechten un de Festungsmaure gemaach gin. Dofir si vill Steemetzer aus Tirol no Lëtzebuerg kom an hun sech hei niddergelooss. Et waren d'Familjen Lessel, Salner, Tschiderer, Mungenast, Schlottter, Zangerlé a Kintzelé.

Den éischte Kintzelé, deen op Lëtzebuerg koum, war „*der ehrsam Christian Kuntzele, gebürthig zu Sankt Antoni in Tiroll, gericht Sonnenberg, anjetzo zu Mamer in diesem landt Lutzembourg wonhaft*“.¹⁾

Wa mer dem Jacques Kintzelé säi Stammam opstellen gesäit en esou aus:

1. KÜNTZELE Christian,
gebuer 1655 St. Antoni (Tirol)
bestuet THOMMES Eva;
2. KINTZELE Jacques,
gebuer ëm 1700 Mamer
bestuet MONS Suzanne;
3. KINTZELE Toni,
gebuer ëm 1728 Mamer
bestuet KEMP Catherine;

¹⁾ No engem Testament vu 1723 vum Notaire J. A. Denlinger vu Lëtzebuerg.

4. KINTZELE Pierre,
gebuer 1774, gestuerwen Hielem 16.5.26
bestuet RECKINGER Anne-Marguerite;
5. KINTZELE Pierre,
gebuer Hielem 11.11.1801 gestuerwen
4.4.1873
bestuet 15.2.1831 BAUSCH Marguerite;
6. KINTZELE Nicolas,
bestuet URBES Catherine;
7. KINTZELE Jacques,
gebuer Hielem 6.10.1874, gestuerwen
1. Juli 1965
bestuet REITER Louise,
gebuer 18.5.1872.

De Jacques Kintzelé gouf also de 6. Oktober 1874 zu Hielem gebueren. En huet no der Primärschoul am Athenäum studéiert an as 1894 an d'Steierverwaltung agestratt.

E gouf Beamten zu Dikrech, Wolz a Beteburg. Ma hie war nët gemat fir Beamten ze sin. De Jacques Kintzelé war e Bauer an 't huet hien ëmmer op Feld a Floer higezun. Am éischte Krich gouf e mam Louise Reiter aus dem Heischtergronn bestuet an en huet du d'Steierverwaltung verlooss, fir an der Posthalterei vu sänge Schwéierleit ze hëllefen. Säi Schwéierpapp Pierre Reiter war gestuerwen a säng Schwéiermamm, d'Madame Catherine Reiter-Lamming stung eleng do mat dem grouse Wiesen a 25 Päerd, déi Postkutschen duerch d'ganzt Éislek gezun hun. Ma no an no hun d'Autobussen d'Postkutschen op d'Säit gedréckt an ersat. Du huet de Jacques Kintzelé de Scherfenhaff bei der Fiels kaaft a sech mat sängem Jong Robert, deen och Bauer gouf, do niddergelooss. Mat dräi Knecht, enger Mod an engem Brenner huet en den Haff mat sänge 65 ha Land gefouert. De Jacques Kintzelé huet aus enger Baurefamilje gestaamt an e war mat Leif a Séil Bauer. E war awer och en Dichter, dee säi Wësse vun der Natur a vum Baurewiesen ewéi en Zen-

ner Bläi gedréckt huet. D'Mënschen, d'Déieren an d'Planze rondëm hien hun him eng Onmass vun Andréck vermëttelt, déi op him gelaascht hun. En huet missen dës Andréck verschaffen a no baussen erëm lassgin, säng Dichteroder huet en derzou gedriwwen sech déi Laascht vun der Séil ze schreiwen.

Éier de Jacques Kintzelé säi bescht Wierk op Lëtzebuergesch erausgin huet, huet en däitsch geschriwwen. De Roman »Auf der Wasserscheide« as 1925 erauskom. E krut geschwënn eng zweet Oplag an 1967 gouf en als Feuilleton am »Lëtzeburger Bauer« ofgedréckt. De Jacques Kintzelé erzielt doran d'Geschicht vun der aarmer Mod Tilly, déi um Enn mat dem räiche Propriétaire vum Haff, Peter Braun, bestuet gët. En hat och en zweten däitsche Roman »Margarete Kolinne«, am Manuskript ugefaangen, ma en huet dëst Fragment mat engem ganze Stouss aner Saachen nom Krich zerstéiert, wéi en sech ganz dem Lëtzebuergesch zougekéiert huet. An dach as et gelungen, dass en nach duerno verschidde Gedichter bei Familjefeiren op houdäitsch geschriwwen huet, well een dach an enger friemer Sprooch säng Gefiller nët esou direkt ausdrécke kann.

Odder huet em dat Houdäitscht méi feierlech a kllassesch geschéngt?

An de fofzeger Joëren as säi Lëtzeburger Gedicht »De Reitknecht vu Bouffer« als Separatdrock erauskom. En huet et 1954 selwer nei erausgin mat dem neien Titel »Di siwe Joffren am Laange Muer«. An deem dënne Bichelchen huet de Jacques Kintzelé säng Kannererënneronge vun Hielem an d'Seërcher aus dem Gréngewald verschafft, en huet d'Leit, déi ronderëm hie gelieft hun, duergestallt: de klenge Bauer Mennes an de Knecht Nick.

*Zu Bouffer op der Millen
Do huet emol an der Zäit
E Jong gedingt vun Hueschtert
Dat hanner'm Gringewald läit ...*

*Den Nick, dee konnt Iech rieden
Erziele wéi e Buch
A wien him nogelauschtert
Dee krut es nët genug . . .*

*Den Nick kennt d'Seëercher all, déi vum
leschte Wollef, déi vum Schetzel, déi vum
Wëlle. Jeër, vum Schappmännchen a vum
grousse Pater.*

*Vum Jong, deen d'Gold wollt gruewen
Nuets bei der Dahler Bréck
Wéi hien de Spuet gehuewen
Du krut 'n en nët méi zréck.*

*An d'Streech déi foulen op en
As wann en en Nëssak wir
An 't war kee Mënsch rondëm en
Keen hannen a kee vir.*

*An dann déi siwe Joffren
Am Laange Muer, d'Lett son,
Wien déi eemol begéint wir
Géing ni dee Wee méi gon . . .*

*Si stin do alle siwen
Wéi Käerzen an der Rei
Schnéiwäiss a Wuel a Schläfen
Grad wéi am Brautgezei.*

*'T as stëllen wéi um Kiirfecht
Keen Hauch, keen Toun, kee Laut,
Et as emol kee Blietchen
Dat sech ze wibblen traunt.*

*Da gin s' op eemol lieweg,
Si rennen auserneen,
Si dréien an si danzen
'T geet alles, Aarm a Been.*

*Déi eng, déi werfen d'Kleder
Wäit ëm sech, wéi e Rad
Déi aner paradéiren
Wéi Dammen aus der Stad.*

*A wuer s de kucks, do sin der,
Et si keng siwe méi,
'T sin hirer siwe mol siwen
Et as eng ganz Arméi.*

*Gar deem, deen ënnerwee as,
Dee bräicht e festen Halt,
Ee Schrack, deen hien op d'Säit mécht
Bréngt en an hir Gewalt.*

*E fënt nët méi aus Plazen
Dër Stëmm verseet de Klank
De Schreck schléit him an d'Glidder,
De ganze Mënsch gët krank.*

*E fällt ewéi a Schwächten
Sou guer en sech och strieft
E kann dem Herrgott danken
Wann hien rëm d'Sonn erlieft.*

*An de Nick erzielt d'Geschicht vum Mennes,
deen nuets duerch de Gréngewald gaangen
an de siwe Joffren begéint as:*

*De Mennes as nët heem komm,
E war dräi Deg verluer,
Méi dout wéi lieweg fond en
E Mann am Laange Muer . . .*

*De Schoulmeeschter vu Stesel *) awer, deen
och ënner dem Nicki séngen Nolauschterer
as, gleeft nët drun, fir hien as et eng So:*

*Eng So as fir ze lauschtren
Zum Gläwen as se nët.*

*Ma d'Soen hu fir de Jacques Kintzelé eng
grouss Bedeitung:*

*Een Dank gebiirt e viraf
A Recht drop hun se och,
Si sin di éischt Schoulbicher
Vun eiser Mammesprooch.*

*) De J. Kinzelé huet hei un de M. Rodange ge-
duecht, wéi e selwer gesot huet. — d'Red.

*All dass se nèt gedréckt sin
Si leien an all Haus
An d'Kand dat nach um Schouss sëtzt
Dat léiert d'Sprooch schon draus.*

*Soss kritt se jo keng Opwaart
Hir eenzeg Schoul as d'Stuff,
Wou héige Rang gehal gët
Duer gët se nèt geruff.*

*An dach, an hir erkennt sech
Duurch d'ganz Welt eist Geblitt
Wie weess op si nèt eemol
Trompäss an d'Fanger kritt !*

*Wa jee, wat Gott soll wieren
Bei eis all Recht zerféil
Da wir ët d'Mammesprooch dach
Déi d'Land zesummenhéil.*

*Duerfir haalt se an Éiren
A riet se guttgemutt,
Äis as se leng ze eegen,
Wann se stierft, stierft eist Blutt.*

*Du koum d'Rieder Fouer an den Nick wollt
se nèt versommen:*

*Di Rieder hale Fouer
Nom Kaarschnatz, wéi der wësst,
An 't as kee Jong am Syrdall
Deen do wëllt gi gemësst.*

*Vun Hueschtert bis op Syren
Vu Wecker bis bei d'Stad
De Riederdag as hiren,
Déi Saach as ausgemat.*

*Well Rued huet méi wéi Kiirmes
Den Dag vu séngem Maart,
An allen Haiser waarden
De Viz an d'Quetschentaart.*

*An d'Päerdercher, di spillen
De Lukas gët gehan
A bei der Scheif do weist sech
Wien huet dat beschten An.*

*De Jhorschly * kënnt vu Maacher
Mat séngem Turlatäin,
E spillt di schéinste Saachen
Aus Frankeräich bis zum Rhäin.*

*Bei jidfer Wiirt as Musek,
'T geet scho mat Zäite lass
Mat Flitten a Klarnetten,
Mat Gei a Konterbass.*

*Hell rullen d'Kelebunnen,
Dernieft de Prommekuch
An d'Wiirt probéieren d'Krunnen
Si hu Gedréinks genuch . . .*

*Schéi Kanner aus der Géigend
Gin houfreg op an af,
Si si vun heem verméigend,
Do läit nach Gold am Schaf.*

*Se kucken no dem Freier,
Ma 't muss e flotte sin,
Fort mat deer aler Leier
'T diirft een nèt glott ze sin . . .*

*Den Nick hat ganz Woch wéi rosen am Kar-
schnatz geschafft. Samschdes owes spéit hun
se den Hunn gefeiert. De Miller an
d'Meeschtesch wollten den Nick dohalen,
well et schons esou spéit war, ma hien huet
sech näischt soe gelooss:*

*Wéi d'Nuetsklack pénkt zu Bouffer,
Du souz de Nick zu Päerd
A wéi en op de Bierg koum
War d'Luucht schon hell gestäert.*

*De Flower loug wéi doudeg
An d'Liicht hat wäit a breet
Vu Samett a vu Sëlwer
Eng Decken drop gespreet . . .*

*Den Nick reit duerch de Gréngewald. En
denkt un d'Rieder Kiirmes, un d'Bouffer
Millen.*

*) Kuck den Artikel S. 31.

An d'Léini, dat gutt Léini
'T weess nach nèt recht wouhin
Ech konnt him nach nèt soen
Wéi frou ech mat him sin . . .

An Äerd an Himmel schlofen
De ganze Bësch, all Bam,
Den Nick leet d'Hänn anenanner
A léisst dem Päerd den Zam.

Dann zitt en déif den Otem
An deet séng Aen zou,
E schléift a Gottes Fridden
E schléift an d'éiweg Rou . . .

D'Laangt Muer ! Hei as eng Holzfahrt,
De Wee as opgebrach
Vun déiwe brede Gléiser
Derlaascht läit Blach u Blach.

Duurch d'Allerten an d'Buchen
Geet wéi e wäisse Schläer
Den Niewel op an néier
Um Himmel fällt e Stäer.

Zu Bouffer op der Millen
Do sin se fréi aläert
Et héiert een d'Lett schwätzen
An 't hinkelt hell e Päerd.

Am Haff, do steet de Schëmmel,
En ziddert un all Glidd,
Wou as den Nick da bliwwen ?
Wat as dem Nick geschitt ?

Zwee Feeschter, déi um Heemwee
Vun enger Lauerrond
Nach duersch d'Laangt Muer bujhéiert
Hun do den Doudege fond . . .

Vun deer Zäit un huet sech
Di aleg So verluer,
D'So vun de siwe Joffren
Am Wal am Laange Muer.

Dem Jacques Kintzelé säi Versepos » *Di siwe Joffren am Laange Muer* « as eent vun

dene beschten no dem Michel Rodange séngem » *Renert* «. De Jacques Kintzelé war en Diichter, deen d'Soen nèt aus de Bicher kannt huet, ma se a sénger Kannerzäit an der Ucht héiren huet. Sāi ganz Liewe laang sin déi Soen em nogaang an daks huet en sech gefrot, ier dach nèt eppes Woures dru wier:

Bei allem, wat gezielt gët
As ëmmer eppes drun,
Wann och kee Wollef do war,
D'Heck muss gewibbelt hun.

Si stin ewéi entgeeschtert,
Wéi si der Doud gesin:
Soll déi vergiesse Seechen
Dann iewer wouer sin !

Dem Jacques Kintzelé séng Beschreibung vum Gréngewald, vun der Baurenaarbecht op der Bouffer Millen, vun der Rieder Fou-er, vun dem Rieder Maart si wouer. Et spiirt een, dass hien et erlieft huet. Et gesäit een, dass hie matten dra steet an deem, wat en erzielt. Et si Geschichte wéi se Dag fir Dag rondëm hie geschitt sin. Fir äis sin » *Di siwe Joffren am Laange Muer* « an » *Auf der Wasserscheide* « kulturgeschichtlech Zeechnësser aus enger vergaangener Zäit, wéi et nach keng Trakteren, keng Méidrescher a keng Tëlevisioun gin as a wéi et nach Mëller, Päerd a Baurekiirmësse gouf. Lyresch Akzenter fanne mer an deem hei Gedicht, dat staark un de Jos Keup erënnert:

GUTT NUECHT!

*Ech stong am Gaart méng Päif ze raachen
't wor Feierowend. Vun der Gaass
Klängt hell de Schall vum Kannerlaachen
Den Da mécht Gras a Blummen naass.*

*Vum Millewier erop dauscht d'Sauer.
E Feldhong rifft an der Gewan
Séng Jong erbäi, well op der Lauer
Läit schon de Fuuss mat schaarfen An.*

*Eng Nuetsklack laut, kennt Dir hiirt Ruffen?
— Déi Lieweg eran! Déi Doudeg eraus! —
Nu, Kanner, hell mat iech an d'Stuffen!
Fir haut as Spill a Laachen aus.*

*Gutt Nuecht, gutt Nuecht, dir allegueren,
Déi dir vu Kräiz a Leed näischt wësst!
Gutt Nuecht! Schlooft fest, bis mar de
[Mueren
Ar Mamm an d'Sonn iech waakreg kësst.*

An engem anere Gedicht erënnert de Jacques Kintzelé un de Schoulmeeschter Jhāngi Hemes an un de Poly Greisen, déi den 11. September 1944 zu Gonneréng vun den SS gefaangen an op Brouch bei Biwer bruecht gouwen. Do wollten se fortlafen, awer d'SS hun op se geschoss an du déi zwéi schwéier Verwonnt lieweg verbrannt. Op deer Plaz, wou se ëmkoumen, steet haut eng Kapell an deer dem Jacques Kintzelé säi Gedicht op enger Plack agraviéiert as²⁾:

HEMES JHĀNGI — GREISEN POLI

*D'Fräiheet kënnt mat Tanken
duurch d'Strooss gerannt,
zwee trei Häerzer brennen a bludden
fir hiirt Hemechtsland
Näip dech Vollek an déiwem
Respekt virun dësem Affer.*

²⁾ J(os) Heintz. Jacques Kintzelé zum Gedenken.
Luxemburger Wort 17. 7. 1965

Séngem Urenkel Jean François Hennequin, dem Jong vu séngem Enkelkand, der Madame Viviane Hennequin-Kintzelé vum Brücherhaff huet de Jacques Kintzelé e Schlofliddche geschriwwen, vun deem mer en Deel ofdrécken:

SCHLOF, MÄIN ENGELCHE SCHLOF

*Schlof, mäin Engelche schlof,
Du hues dech jo hett nees sou midd gemaach
Mat dénger Mass Aarbecht, de ganzen Dag,
Schlof mäin Engelche schlof! ...
An elo mäi Kand as d'Sonn schlofe gaang
An d'Stären am Himmel gin ugefaang
Da müssen di kleng Kënnerche schlofe gon
Hir Hännerche falen an d'Nuetsgebiet son.*

*Den Himmelspapp schéckt séng vill Englen
[eraf
Bei all déi léif Kënnercher, déi biede braf
An eise Jean François faalt d'Hänn a biet
[schéin
D'Schutzengelgebiet vun dene siwemol
[zwéin ...*

(21. 2. 1956)

De Frënd Félix Mersch huet mir erzielt, datt de Jacques Kintzelé him beim Spadséiren e Gedicht iwwer déi Wäiss an déi Schwaarz Iernz auswenneg opgesot huet (Red.: wéi en dat gär gemaacht huet).

A séngem Notizbichelchen hun ech Fragmenter vun dem Gedicht a verschiddene Fassungen erëmfond:

*1. Mir sin zwou Sëschtren, aus groussém
[Haus
All Schoulkand am Ländche weess vun éis
An dass een sech recht kennt mat eis aus,
Häascht eng di schwaarz, di aner di wéiss.*

2. Et sin zwou Sëschtren aus grousem Haus
Si gin, dat weess all Kand
Fir dass een sech richtig kennt mat en aus
Di schwaarz an di wäiss genannt.

3. Et sin zwou Sëschtren aus guddem Haus
Dem Numm no kënnt se all Kand bei äis
Fir dass een sech richtig fënt mat en aus
Häascht eng di schwaarz, di aner di wäiss.

4. Et sin zwou Sëschtren aus grousem Haus
Dem Numm no kennt se all Kand bei äis
Ma dass een sech recht mat hinne fënt aus

5. Et sin zwou Sëschtren aus grousem Haus
Dem Numm no kennt se all Schoulkand bei
[äis
An dass een sech richtig bei hinne fënt aus
Häascht eng di schwaarz, di aner di wäiss.

6. Et sin zwou Gesëchter aus ganz grousem
[Haus
Dem Numm no kennt sécher all Mënsch se
[bei äis
Ma, dass ee mat hinne genee sech fënt aus
Nennt eng sech d'schwarz, di aner di wäiss.

Un Hand vun de Fragmenter hun ech probéiert, d'Gedicht erëm zesummen ze setzen:

Et sin zwou Gesëchter aus ganz grousem
[Haus
Dem Numm no kennt sécher all Mënsch se
[bei eis
Ma, dass ee mat hinne genee sech fënt aus
Nennt eng sech di schwaarz, di aner di
[wäiss.

Den Altvater Gringewald schéckt se an
[d'Welt
Vun Biergerkräiz lénks eng, di aner recht
[Hand,
E lät se zur Mueresson an d'freit Feld
Séng Ernzen, di wäiss an di schwaarz gi
[benannt.

A gidfereng kritt hiert eegent Gebitt
Vum Wal alt dohin iwer d'Beforterbäd
An dass se gewäerden a gedeien a Fridd
Hun Héichten a Bësch se gedäält a
[geschäd.

Well all dass si si vum selwechten Aart
'T huet iewer gidfrenge hiren egene Sann
Di schwaarz as nodenklech, e bëssen apaart
Di wäiss nëmme frou, wou se Freed maache
[kann.

Si zielen him alles getrei allebéid
Di Nuechte si schéin wann se bei him sin
Di schwaarz kënnt gär wann de Birefank
[blitt
Dat wir ze schéin, dat misst ee gesin.

Si kommen esou gär, wann den Dag
[erlaascht
D'Kriibsweiëre melden di schwaarz ëmmer
[un
Di wäiss, déi as méi selen zu Gaascht
Si seet, si hätt esou ganz vill ze dun.

Wat huet him di schwarz nët alles verzielt.

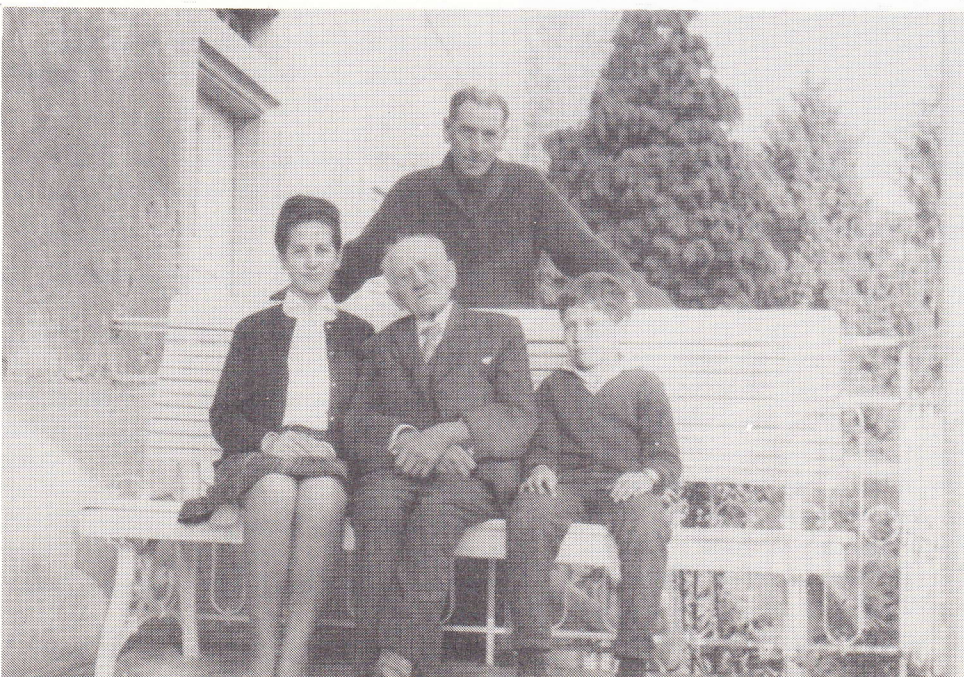
Wat déi Schwaarz Iernz dem Gringewald alles verzielt huet, konnt de Jacques Kintzelé äis nët méi opschreiwen, well der Doud him d'Dichterfieder virun 10 Joër, den 1. Juli 1965, aus der Hand geholl huet. 'T as schued, dass de Jacques Kintzelé äis nieft séngem houdäitsche Roman nëmmen dat dënnt Bichelchen hannerloss a villes zerstéiert huet, dat en nët fir der Méi wäert fond huet, fir erauszegin. Sou as äis Muenches verluergaangen, wat nëmmen nach e bësschen hätt brauche geschlaft ze gin. Ma »Di siwe Joffren am Laange Muer« geet schon eleng duer fir him eng fest Plaz an der lëtzeburger Literaturgeschichte ze verschafen.

E sëtzt am Gaart séng Päif ze raachen

Op der Terrass vum Hotel Tschidderer mam E. Dimmer an J.-P. Manternach am Summer 1950

Den Diichter mat séngem Jong Robert, séngem Enkelkand Viviane a séngem Urenkel Jean François

De Jacques Kintzelé mat sénger Fra an séngem Jong Robert

† Jos. Meyers

Eis Sprooch

(Am *Lëtzeburger Bauer* gin zënter en etlech Joren d'Radioemissioun vum † Prof. Jos. Meyers, gedréckt. Dat hei as déi CCLVI. L. B. Nr 11.1975. De L.B. war esou frëndlech eis den Nodrock z'erlaben.

Wat fir eng Sprooch as hei am Land virun 1000 Jor geschwat gin?

An de Kléischter, an der Kiirch hun d'Geeschtlech Latäin verstanen, a se konnte wuel och Latäin schwätzen — et war nët méi déi klassesch Sprooch wéi zur Zäit vun de Réimer, mee e Klouschterlatäin, wann een esou soll soen. Déi Säit der Sproochgrenz, also ëm Lonkech a Baaschtnech, déi Säit Arel, huet esouguer d'Vollek eng Sprooch geschwat, déi mer vum Laténgeschen hierleden: Franzéisch, villméi e romanesche Patois, deen nach haut do verbreet as.

Bei eis war d'Sprooch vum Vollek, déi, déi mir nach haut an alle Géigende vun eisem Land schwätzen: d'Lëtzebuurger Däitsch, wéi mer se nennen. Dobei hat dat Wuert »Däitsch« scho virum 10. Jorhonnert en anere Sënn ewéi hautdësdaags: »Däitsch« wollt deemools soen »volkstümlich, volksméisseg« — déi Sprooch, déi d'Vollek geschwat huet, géintiwwer dem Latäin, dat an der krëschtlechter Kiirch ewéi och vun de Geeschtleche geschwat gin as. Also am Sproochlechen huet deemools, ewéi och a méi spéider Zäit, de Begrëff »Däitsch« näischt enthalen, wat een hätt kënnen an éischer Linje mat Politik verbannen. Esou as en an eisem Land och ëmmer gebraucht gin — ouni datt mer dobei geduet hätten, mer géngen eis mat deem Ausdrock ewéi och mat eiser Vollekssprooch politesch engagéieren.

Zënter dem 19. Jorhonnert huet dës oder déi Sprooch méi ewéi eng Kéier mussen hierhalen, fir der Expansiounspolitik an dem Imperialismus, dem iwwerdriwwenen Nationalismus hei an do an Europa ewéi och op anere Kontinenten ze dengen.

Vun deër Sprooch, déi eis Virfueren hei am Land virun 1000 Jor geschwat hun, do sin

eenzel Wierder an der Form vum 11. oder 12. Jorhonnert erhalen a mëttelalterlechen Urkunden, beispillsweis Iechternach, kréie mer eng Virstellung vun de Lauten, wéi se am Mond vun der Bevëlkerung deemools geklongen hun; mee och vum Vocabulaire a vun de grammatesche Formen, aus denen dem Vollek séng Sprooch bestanen huet.

Et läit an der Natur vun enger Sprooch, dass se sech am Laf vun de Jorhonnerten an de Jordausende verännert. All romanesch-germanesch Sproochen hun sech esou zënter dem fréie Mëttelalter hei an do an Europa virun entwéckelt, mee op eng verschidden Aart a Weis. Un eiser Musel, an eisem Gutland ewéi an eisem Éislek hu mer beispillsweis al Forme vu Wierder erhalen, déi sech anerwärts a Mëtteleuropa spéitstens am 12. Jorhonnert verännert hun. Mer soen nët: »Ech hätt gär e Pfond Drauwen«, me »e Pond Drauwen«. Mer soen nët: »Gëf mer en Apfel«, mee »en Apel«. Mer soen nët: »Was huet e gesot«, mee »Wat huet e gesot«. Mer soen nët: »Das huet e mer gin«, mee »Dat huet e mer gin«.

Esou sin och am Flämeschen, am Nidderlänneschen, am Engleschen al Formen erhalen bliwwen, déi eise gläichen; dat, wat, Apel, Pond. Well déi Sproochen, grad ewéi eise Muselfränkische Patois, dës oder déi Wierder an hirer aler Form erhalen hun. Eist Land huet sech a sénger Sprooch scho virun 1000 Jor erweisen — grad ewéi séng Noperen am Westen an am Norden — als e sougenannt Reliktgebit: dat heescht, et huet nët all Änneronge matgemaacht, déi — an dësem Fall — vu Mëtteleuropa hier virgeholl si gin.

Nach a villen anere Saache markéiert eis Bevëlkerung bis haut e méi oder wéineger konservative Charakter. Dat kënnt zum gudden Deel dohier, dass mer méi oder wéiniger wäit ewech leie vun den natiirleche groussen internationale Verkéiersweën — gewëssermooosse verstoppt an eise Bierger a Bëscher, nët liicht vun de Friemen ze erre-

chen. Déi hun eis ofgeleën Uertschaften a klenge Stied méi fruchtbar Géigenden an al Kulturlandschafte virgezun, zum Beispill un der Meuse, um Rhäin. — Déi Situatioun huet sech bis haut nët wiesentlech verännert, trotz Eisebunn a modernste Verkéiersmëttele, trotz lëtzebuergescher Eisenindustrie an CECA-Montanunioun.

CCLVI . . .

Mer hu vun zwou Sprooche geschwat, déi virun 1000 Jor hei am Land gegollen hun: eng fränkesch Vollekssprooch war an alle Schichte vun der Bevëlkerung verbreet —

aus hir as eist Lëtzebuergesch entstanen; duerniewent huet d'Geeschtlechkeet, ewéi och déi gebilt Welt Latäin verstanen, och geschriwwen, a wuel och geschwat. D'Kulturliewen an eise Länner tëschent der Meuse an dem Rhäin steet deemools am Zeeche vun den zwou Sproochen, denen zwou Kulturen entsprach hun: eng méi primitiv, esouzesö barbaresch Kultur, déi op déi fränkesch Germanen zrëckgaangen as, an eng méi héich entwéckelt, méi raffinéiert Kultur an Zivilisatioun, déi mat Roum, der geeshteger Hauptstadt vun Europa, a Kontakt bliwwen war.

Auszuch aus der II. Episod vum IV. Cabaret

Biisser Wierkstat

3. 5. 75

Persounen: 1. Spriecher, — 2. Spriecher, — eng Fra

1. Da misst een eng nei Sprooch erfannen.

Fr. A wéi géifs du déi Sprooch dann nennen?

1. O, da misst een sech emol bedenken.

2. Ech hun eng Iddi.

Fr. Wéi géifs du se dann nennen?

2. Kauderwelsch !

1. + Fr. (protestéieren) Oh, oho, oh!

2. Oh dach, 't as eng Sprooch, déi hei zu Lëtzebuerg scho besteet an dofir as s'och esou liicht.

Fr. Dann erzielt emol!

2. Ma am Summer ware mer jo stëmme gaangen.

1. Ja, an?

2. Virun der Stëmmung hat eng Partei am Eislek eng Versammlung ofgehalen. An där Versammlung huet e Kandidat eng Ried gehalen. An dobäi as e ganz raffi-

néiert virgaangen. En huet nët däitsch, nët franzéisch an nët lëtzebuergesch geschwat, awer kauderwelsch.

Fr. A wat huet en da gesot?

2. Ma da lauschttert! E sot wuertwiertlech dat hei:

»Wa mir am *Scrutin* als *Vainqueur* ervirgängen, dann *investéiere* mir, *bien sûr*, alles, fir *d'Classe Moyenne en âme et conscience* ze *informéieren* a fir *en tout état de cause* ze *explizéieren*, mat wat fir enger *Facilité* mir ons *social Projéen* fir hir *Besoinen* an hir *Doléances* *réaliséieren*, an hir *Condition de vie humaniséieren*, doduerch, datt mer *d'Main-d'œuvre revaloriséieren* an *d'Impôts sur le Revenu* bis op e *raisonnablen Niveau* *reducéieren* an un *d'Situation globale adaptéieren*..«

Gelt, dat verstet dach all Mensch!

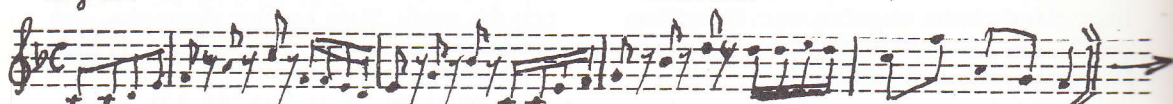
Fr. Elo verstin ech näischt méi.

1. 't as och egal. Setz dech an den Eck a looss se gewärden!

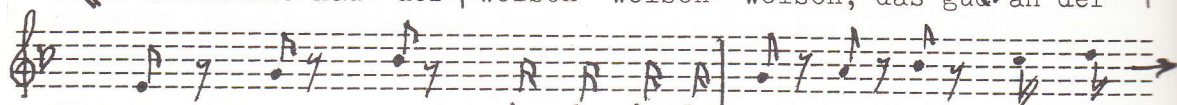
T. Wendel

K a u d e r w e l s c h

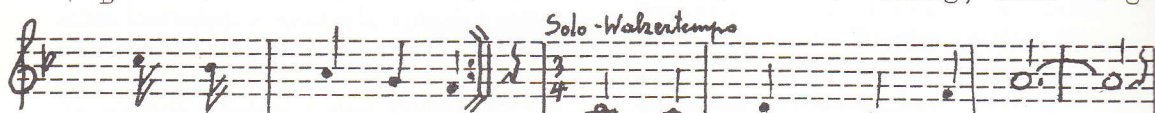
Energisch

Schwätzt kee Kau- der- welsch- welsch -welsch, das gudd an der

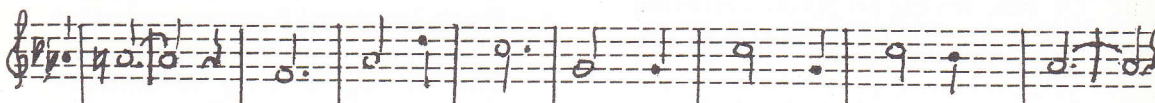
Belsch, Belsch, Belsch, ma nüt hei zu Lët- ze- buerg, well 't geet

IECH DURCH Schank a Muerch. Do- fir lausch- tert mäi Rot:

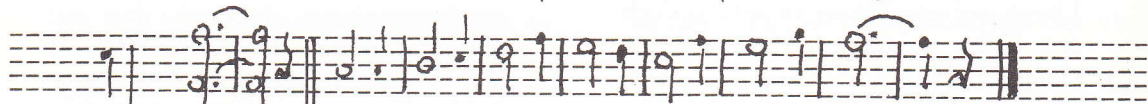
Wann dir ep- pes sot, maacht keen Durch- er- neen, setzt iech der

op d'Been! Passt op all Wuert op, soss krit dir eng schéin Zopp.

Maacht kee Bul- li, Bul- li- bräi, well de mas gudd fir d'Schwäin

FIR d'Schwäin!

Bissen, den 24.6.74

1) Fir d'eischt Solo
bei der Wiederholung am Chouer

Siwebiirgesch

-

Lëtzeburgesch

Ageschéckt vum Gérard

Enner dëser Iwwerschrëft as an der Nummer 4 vun »Eis Sprooch« en intressanten Artikel erschéngen. En Auszoch aus der rumänischer Zeitong »Neuer Weg« bréngt dem »Misch senj Mienung« iwwer d'siwebiirgesch-sächsesch Sprooch, an zwar am Lokaldialekt vu Krinen (Kronstadt, Brasov). D'Redaktioun vun »Eis Sprooch« huet sech d'Méi gin deen Artikel op lëtzebuergesch z'iwwerdroen. Virdu schreift se: „Mir wire gär averstanen och Stécker aus anere siwebiirgesche Géigenden ze bréngen.“

Hei wiren en etlech kurz Prouwen(och iwwersat an d'Lëtzebuergesch):

Ous older Zegd

Wä de Housfraen än Härmesstat är Brut noch net vum Bäcke kufte, sangdern et bake lessen, geng de Bäkerän än aller Härgottsfrä mat ennem Stok vun Hous zu Hous, klopt un d'Fenster en kriesch: „Ech hiesse knieden!“ — An der Borjergass wunnt en zagewondert Här, dien des Gewunhit net kand. Wä hie na det Tschocken under Fenster hirt, sprong hien ous dem Bät, ress d'Fenster af end wäddert: „Wat mochen Sä esi e Lärrem?“ De Bäkerän infert gemätlech: „Ech bidden, ech hiessen knieden!“ Gallich pläsch hien d'Fenster za: „Hiesse Sä wä se wöllen, awer losst de Legd schlofen.“

(Hermannstadt)

Schlof, Hani, schlof !

De Vijel säinjen am Hof,
de Kaze spannen af 'em Hierd,
de Raze knäsbern an der Ierd,
de bast mer dousend Gälde wiert,
schlof, Hani, schlof !

(Hermannstadt)

Ren, ren, ren !

More go mer sen,
more se mer d'Kiren,
wuossen es de Ihren,
fällen es de Scheiren,
Ren, ren, ren !

Et woren emol zwin Bräider; der in hess Hannes, der ander Misch. Allebid kangde läjen, dat et Mer gof. Der Hannes awer wor e polterä Mensch, uch e Broddeler. De Misch wor ställ wä det def Wasser, awer en hat et däck hanjdern Ihren.

(Schässburg)

Aus aler Zäit

Wéi d'Hausfraen an Härmesstad hir Brout nach nët vum Bäcker kaaft hun (am Éislek sieten se: kuffen — d'Red.) mä (sondern) bake lousen, gung d'Bäckesch an aller Herrgottsfrä mat engem Stecken (Bengel) vun Haus zu Haus, klappt un d'Fenster a jäizt (deet Kreesch): „Ech heeschen (gebidden Iech) knieden!“ — An der Biirgergaass wunnt en zougereesten Här, deen dës Gewunnecht nët kennt. Wéi hien nau (nun) dat Schocken (Klappen) un der Fenster héiert spréngt hien aus dem Bett, räisst d'Fenster op a wiedert: „Wat maacht Dir fir e Lärrem (Kaméidi) ?“ D'Bäckesch äntwert gemitt-lech: „Ech bidden (Iech), ech heesche knieden.“ Rosen (galeg) klaakt hien d'Fenster zo: „Heescht wéi der wëllt, awer loosst d'Leit schlofen !“

Schlof, Hanni, schlof !

D'Vigel sangen am Haff,
d'Kaze spannen op dem Hierd,
d'Rate knabberen an der Ierd,
du bas dausend Gulde wiert,
schlof, Hanni, schlof !

Reen, reen, reen !

Muer gi mer séien,
muer séie mer d'Kieren (Kären),
wuessen eis d'Ieren (Éien),
fëllen eis d'Scheiren,
Reen, reen, reen !

Et woren emol zwéi Bridder; deen een husch Hannes, deen anere Misch. Allebéid konnte léi(g)en, datt et Märecher gouwen. Den Hannes awer wor e poltreche Mënsch, an e Braddeler. De Misch wor stëll wéi dat déift Waasser, awer en hat et (fauschten-) déck hannert den Oueren . . .

Kiewerlek fléi! Maikäfer komm!?

Virun der leschter Krëschtvokanz hate mer an 39 Klassen (6. Schouljor) uechter d'Land ronn 1000 Froëbéi verschéckt; entweder direkt un d'Léierpersoun oder un de Gemeindegesekretär. De Sekretär gouf gebieden, d'Envelopp mat de Froëbéi un en Titulär vun engem 6. Schouljor an der Gemeng weiderzegin. Déi Béi, di mer direkt un eng Joffer oder e Schoulmeeschter schécke konnten, koumen all ausgefëllt erëm. Mat de Sekretären huet et, aus dësem oder deem Grond nët esou richteg geklappt. Am ganzen hun 23 Klasse geäntwert: Aasselbuer (2), Beteburg, Biissen, Bouneweeg-Süd, Klierf, Déiferdäng, Diddeléng, Iechternach, Felen, Greiweldéng, Gréiwemaacher, Holz, Hueschtert (Lëtzb.), Kënzeg, Miedernach, Mompech, Recken (Mess), Réiden, Réimech, Veianen, Wäiswampech a Wolz; ronn 450 Känner, Jongen a Medercher, hu gehollef*. (aus ronn 70 Uertschaften).

Mer haten déi Kéier folgend däitsch Stéchwieder op de Bou gesat: Ameise, Bienenstachel, Blindschleiche, Eichhörnchen, Eidechse, Glühwürmchen, Hornisse, Hummel, Igel, Lerche, Maikäfer, Marienkäfer, Ringelnatter, Sperling, »Weberknecht« (langbeiniges Spinnentier). — Feldmohn, Hagebutte, Möhre, Löwenzahn, Pilz, »Tannen«-zapfen. — Apfelmus, Briefmarke, Knicker (aus Glas, Ton, Eisen), Fastnachtsgebäck, Schaukel, Wippe.

All Kand sollt esou e Froëbou kréien. 'T sollt uewen andron Numm, Virnumm, Klass, wou hatt, a wa méiglech, wou séng Eltere gebuer sin, wou se wunnen, an zënter wéini se do wunnen.

D'Léierpersoun sollt di eenzel däitsch Wierder vum Ziedel eng Kéier mat de Kanner

zesummen duerchgon, fir datt jiddferengem klor[†] géif, wat gemengt wier; di däitsch Bezechnonge sollten awer nëmmen op Lëtzebuergesch ëmschriwwen gin, 't sollt kee Lëtzeburger Numm genannt gin.

D'Kanner sollten d'Béi dann, jiddereent fir sech, an der Schoul ausfëllen. Si sollten, och di auslännesch Kanner, hannert di däitsch Wierder déi lëtzebuergesch Nimm hischreien, déi se kennen. Wann ee keng lëtzebuergesch Bezechnong géng kennen, sollt en di héidäitsch oder di franzéisch hisetzen, wann déi gebraucht gët.

Mir hun d'Antworten, op en etlech vun de Stéchwieder, kartéiert, nët einfach d'Verbredong, ma wivill Prozent vun den Antworten aus denen eenzelne Kantonen eng bestëmmt Bezechnong nennen.

Di meescht Kaarte missten eintlech scho fir sech schwätzen. Fir »Eidechse« a »Sperling« hu mer keng extra Kaarte brauchen ze zeechnen; si goufen ze son iwerall »Eidechs« (2 mol, vu 450, gouf »Adrës« gesot) a »Spatz« (2mol Karmesch) genannt.

't wäeren aus dëse Kaarten elo eng Rei *Conclusiounen* ze zéien. D'Kaarte weisen emol éischstens, datt zwar eng Parti Wierder verluer gaange sin; an datt der nach weider wäerte verluer gon. Aner al Wierder hu sech weider uechter d'Land verbreet (Bommel, Himmelsdéierchen, Jhicken), Pottel, A(a)ng(el) hu sech gehalen. Awer *de Kiewerlek as fort*. Mir wäerden elo müssen *de Maikäfer, oder méngetwegen de Mäkiever fléie loossen!*

D'Kaarte weisen, datt al Verbredongswierder nëmmen nach zum Deel agehale gin. Himmelsdéierchen war virdrun haaptsächlech am Norden a wäit bis an d'Eifel am Gebrauch; spéider och an der Stad a ronderëm; Härgottsdéierchen, dat alt nach am Oste genannt gët, huet fréier bis wäit an d'Tréierescht gegollen. Och aner Wierder, di d'Kanner haut zu engem gudden Deel nët mi kennen (Spackelter, Beieblumm, Ketteblumm, Speckblumm, Karblumm (fir Feld-

* Den HH. Bemtgen Jean, Decker François, Gaspard Aloyse, Gilson Jean, Joffer Gloden Félicie, H. Kalmes Victor, Joffer Kremer Emelie, HH. Kuffer Pierre, Milmeister Jean, Reuland Will, Scheuer Franz, Schmit Henri, Senninger René, Spautz Jean Pierre, Thiltges Paul, Weis Johnny, de Kollegen a Kolleginnen aus der Schoul vum Antoniushaff, vun Déiferdang, Hueschtert, Medernach, Kënzeg, Recke-Mess alleguer e grouse Merci fir hir Hëllef.

mohn), Feierblumm, Kiewerlek, Jutschel, Juppel sin oder waren och am Bitburger an am Tréierer Land bekannt. Dës Verbre-dongskaarte loosse sech zum Deel aus histo-reschen Ëmstänn erklären. Eng selwecht Sprooch huet esou wäit gereecht wi de Leit hire Bekanntekrees gereecht huet, bis wuer se op de Maart, bis wuer se hir Fra oder hire Mann siche gaange sin. D'Kaarte kënnen ons soen, wat fir Lauter a Wierder an dene ver-schiddene Géigenden geschwat gouwen.

Blouss *Verbredongskaarte son ons awer näischt iwer d'Stärkt vun engem Wuert*: hun se nach all, der vill oder nëmmen nach eenzeler esou gesot?

Ons Mondart as onse Leit, fréier *haaptsäch-lech Baueren*, di virun eppes weider wi honnert Jor nach *knap siesen a schreiwe konn-*ten, déck duergaang, fir sech sproochlech auszedrécken. Mir wëssen awer eintlech guer nët, wéi wäit et och fréier schon Ënnersche-der gouf. Mir wëssen och nët, ob di al Mondaart éischter vun décken oder vu klen-ge Baueren opgi gouf. 't schénge, no däit-sche Statistiken, datt (an Niedersachsen z. B.) fir d'éischt di déck Baueren nët méi Platt an hirer Famill geschwat hun: Houdäitsch as als méi fäin ugesi gin.

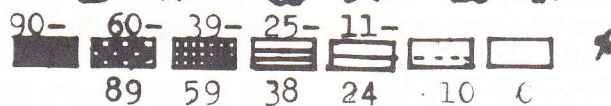
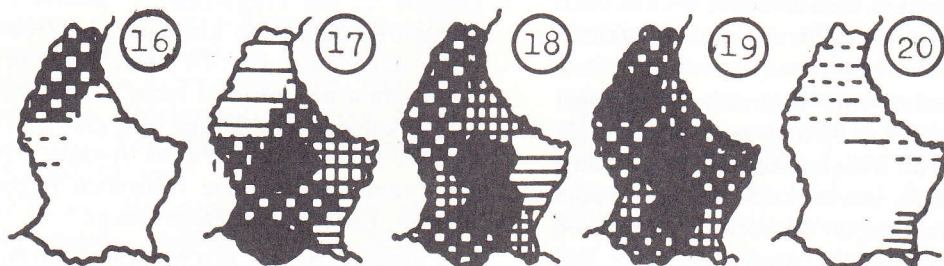
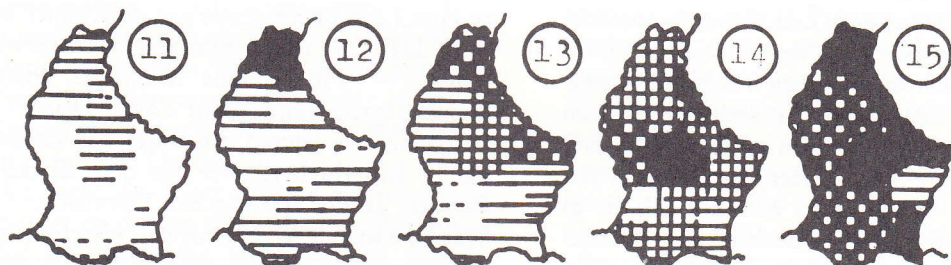
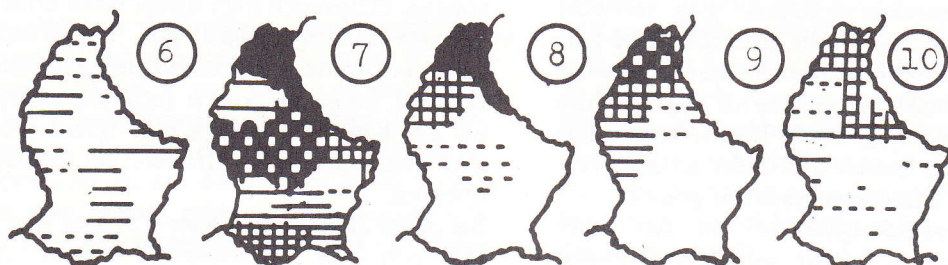
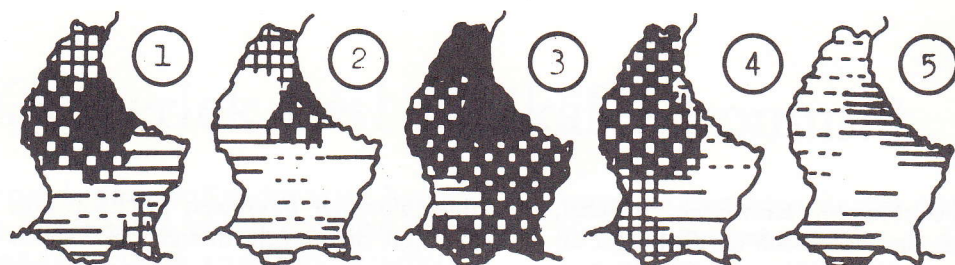
Den Hauptdeel vum Wuertschaz vun enger Mondaart läit am *Beräich vum Gefill*. 't gët eng Hällewull Méiglechkete fir ze son datt: ee streit, stielt, laacht, kräischt, geckeg oder voll as, mat engem Meedche schlofe geet, ësst, stierft, dout as . . awer knaps 10% vun de Wierder sin Abstracta. Dat heescht elo nët, datt di Mondaart villes nët ausdrécke kann, si muss et eben anescht, an dack méi ëmständlech man. D'Mondaart dréckt sech gär ganz konkret aus, si mengt eppes ganz Bestëmmtes (vläicht gët se duerfir kaum vu Politiker gebraucht), soubal eppes Allge-menges an Typesches soll gesot gin, geet se nët mi duer. Dat sollt een och nët vergiessen: wann een eiser Sprooch erëm wëllt op d'Been hëllefen, *kann et nët duergon, al Wierder nei opzefëllen* an opzepëppelen. D'Mondaart as an enger méi oder wéineger

ofgeschlossener Baurewelt geschwat gin; di as längst opgebrach, duerch nei Verkéiers-a Verständnegongsmëttelen, duerch sozial, demographesch, an och kulturell Ëmwäl-zongen. D'Sprooch huet denen *neien Ufuer-deronge missten ugepasst gin*. 't huet sech, no an no, an nach ëmmer weider, eng iwer-regional *Ëmgangssprooch* (ech son express nët gär Koinè), di staark mat Wierder aus den Héichsprooch geffidert gët, müssen opbauen.

Bei dësen Ännerongen huet d'Schoul natiir-lech och hire Pfefferkärche beigin. All Schoulmeeschter kann e Liddchen dervu sangen, wivill Krämpes et kascht, fir d'Spu-re vum Lëtzebuergeschen aus de Kanner hirem Däitsch oder Franzéisch auszewë-schen. — Fir Biologie bleibt bei onsem Sproocheprogramm kaum Zäit. Déiren- a Planzennimm léieren d'Kanner aus auslän-nesche Billerbicher, oder aus dem däitsche Fernseh, an der franséischer Télévisioun.

Wat fir e soziale Wäert mir den *Héichsproo-che* bäimiessen, nët nëmmen als *Selektiouns-kritär*, as bekannt: *E kann emol keen Däitsch . . . kee Franséisch! . . . domat as e Mënsch eintlech scho klasséiert*. Lëtzebuer-gesch as no deem gutt fir beim Patt, beim Kaffi schon nët mi grad esou, beim Apéro nach manner, beim Dîner scho glat nët; 't kann ee sech haut och e ganz apaarte genre gin, wann een, amplaz franzéisch Argots-wierder, Lakerschmus ënnerbréngt.

Eng *Sprooch as kee geschlossent System*, si ännert bestänneg. Si kann e ganz interessan-te *Seismograph si fir aner Ännerongen*. Haut interesséiert ons apaart, wéi sprooch-lech Verännerongen genee vir sech gin. Do-fir kënne Kaarten, di *einfach Verbredonge* vun eenzele Lauter oder Wierder duerstel-len, oder och etymologesch Erklärongen *nët mi duergon*. Mir kënnen ons och nët méi zefridde gin, aus verschiddene Kaarten nëm-men historesch Raim a Verkéiersberäicher erauszefannen. 't as an der Dialektologie haut awer och nach schwéier dat néidegt Material ze kréien, fir *Momentopname vu*

- 1) AMEISE: See(ch)-, Jeomes
- 2) JOHANNIS WURM: nëmmen nach streechweis *Gehaansféinkelchen*, -*quénkelchen*, -*wiirmchen*. *Liichtféinkelchen*, *Liichtchen*, *Gehaansméck* gi kaum ernimmt.
- 3) MARIENKÄFER: nëmmen am Maacher Streech *Härgottsdéierchen*; soss am ganze Land *Himmelsdéierchen*.
- 4) HUMMEL: *Bommel*; oder eben och Hummel, am Nordosten (H)ommel.
- 5) MAIKÄFER: *Maikäfer*; nët mi dack Kiewerlek; am Norden (Wolz) hei an do nach Mädéier.
- 6) IGEL: gët nëmmen nach plazeweis *Kéisécker*, e puermol och alt nach Därelidéier genannt.
- 7) HAGEBUTTE: Am Norden: *Pottel*, iwerall am Land *Spackel*, vereenzelt och Müllebutz.
- 8) BIENENSTACHEL: am Norden gët virun *Ang(el)* gesot; soss *Beiestachel*, -*stécher* oder Beiepick.
- 9) »TANNEN«ZAPFEN: jhust nach am Norden an am Nordosten *Lämmchen* genannt; soss Dännen- oder Tannenzapfen.
- 10) »WEBERKNECHT«: heescht nëmmen am Norden an am Nordosten *Schnegder*, anerwärts Spann.
- 11) RINGELNATTER: heescht alt en etlech Mol am Wëlzer an am Veianer Streech *Onk*, soss alt emol *Schlaang*, meeschtens awer Ringelnatter.
- 12) WIPPE: gouf am ganze Land *Klunsch* genannt; vereenzelt och Schaukel, e puermol, ëm Iechternach an Dikkerech *Woklunsch*.
- 13) FELDMOHN: gött *Klatschblumm*, am südliche Gutland *Feierblumm* genannt.
- 14) LÖWENZAHN: heescht am ganze Land *Pissblumm*; am Süden ower och *Bettseechesch*; am Norden alt emol nach Botter-, Beieblumm, Beiestack, Schockerei, Ärstack. Em Dikkerech, Iechternach a Réiden och alt Kettestack. Am Süden gouf nach vereenzelt Wisenzalot a Blosblumm genannt.
- 15) EICHHÖRNCHEN: haut iwerall *Kaweechelchen*.
- 16) PILZ: am Norden an am Nordwesten *Kochel*; Dréischel gouf jhust am Réidener Streech eemol genannt.
- 17) PILZ: *Champignon*; soss *Pilz*.
- 18) FASTNACHTSGEBÄCK: meeschtens *Fues(ents)kichelcher*, hei an do nach Nonnebréidercher, -fäsch oder Verwurelter. Am Iechternach an am Maacher Streech son s'awer och nach Meisercher, ëm Esch och nach Tortelen.
- 19) APFELMUS: heescht haut bal iwerall am Land (*Äppel*)*kompott*. Am Veiner Eck Äppelméisschen; am Norden alt emol nach Äppelbotter oder Péipchen, ëm Réimech verschiddentlech nach Äppeldompes.
- 20) BRIEFMARKE: nëmmen nach op e puer Plaze Käppchen; soss, ze son iwerall, Tímber.
- 21) as e *Résumé* vun dene 15 éischte Kaarten. Si weist däitlech, wéi verschidden Diffusiounen sech an dene leschte Jore kënne gemaacht hun; 't as e Kaartebild wéi mer et eintlech scho kennen.
- 22) dës Kaart weist, wi och schon 21), datt Neierongen an de leschte Joren nët ëmmer méi virun de Réidener Bëscher stallhalen, ma datt s'ewell iwuer dës Sait erop an d'Éislek gin. D'Kaart weist, wou et nach nët vill oder nach *keng Krëschtbemercher* op öffentleche Plaze gët.
- 23) d'Verbredong vum *Liichtegoën*, an eng ähnlech Kaart
- 24) d'Verbredong vum Brauch vun de *Listes de Mariage*
- 25) 't kann ee gespaant sin, wi dëse Brauch sech viru verbreet: Eng *Brazzel schenken* fir Brazzelsonndeg.

verschiddenen Zäiten ze kréien; eng »Moment« opnam vun haut dierft sech awer op kee Fall méi op eng Zäitspann vu méi wi 10 Jor hinzéien. Mir müssen dës Kaarte mat *Donneën aus anere Gebitter vergläichen*. Wéi hate verschidden demographesch Bewegungen en Afloss op d'Festhalten un der aler Mondaart an eenzelen Dierfer; di jong, dynamesch Leit si fortgaang, di eler, zum dackste méi konservativ, si bliwwen. Iwwer Ännerongen am Wuertschaz an an de Lautunge wësse mer e bëss-che Bescheed; iwwer Ännerongen a Morphologie, Syntax oder Semantik kënne mer nëmme spëkuléieren.

Mir geroden do och ëmmer méi an de *Problem vun onser Zweek- oder Méisproochegkeet* (an dovun wësse mer grad esou wéineg). Ëmmer méi Lëtzebuerger hun oder kréien haut d'Méiglechkeet fir sech an zwou *Héichsproochen* einigermoossen auszedrécken. Dës zwou Sproocher loosse sech *nët einfach op Kommando ausschalten*, wa mer »Lëtzebuergesch« schwätzen; a scho guer nët, wann d'Gespréich e wéineg iwwer dat Alldeeglecht erausgeet.

Mir missten haut wëssen, wéi ons *Sprooch op aussersproochlech Änneronge reagiert*, wéi se sech vu bannen ännert. Wisste mer eppes weider driwwer, wéi se funktionnéiert a sech ännert, kënnte mer vläicht e *bessere Sproochunterrecht opbauen*. Mer bräichten eng Zesummenaarbecht vu Sozialwëssenschaftler, Psychologen, Ethnologen a Linguisten. Wou sin di Leit?

Mer kéimen dann och vläicht endlech zu sécheren Ënnerlagen, di ons weisen, watfer Méiglechkeet mer hu fir *eis Sprooch auszebauen* an unzepassen. Mir kënne *kengem virschreiwen*, watfer Wieder en ze gebrauchen huet a watfer nët, awer mir kënnten der alt, do wou mer der hun, virschlon. Wat *Lëtzebuergesch as, kann nëmme de Gebrauch festleën*; keen eenzelne Sproochmättes an och kee Veräin. Iwwerspëtzt gesot: *Lëtzebuergesch as, wat vun dene meeschte Lëtzebuerger am alldeeglechen Ëmgang geschwat a verstane gët*.

— *Scho fréier* gouf gesot, datt ons Sprooch verluergéng. Awer bestong nët och schon deemols »reng Mondaart« nët nëmme an de Käpp vun e puer Sproochmättesen?

Mir bräichten e Sproochunterrecht dee *Sprooch léiert*, keen, deen ons deet, e puer Gedichtercher, Liddercher a Geschichtercher léieren. Eng Aféierung an d'Sprooch; an di géng sech am beschte mat eiser Sprooch maache loosse, gehéiert zur sozialer Erzéiung vum Mënsch. Mer misste léieren, eis *Sprooch besser ze gebrauchen* an se ze *duurchkucken*. Mir misste léiere gesin, wat een alles *mat Sprooch ka maachen*, a *gemaacht ka kréien*. Dës Sproochunterrecht géng, éier al Wieder, eng Grammatik oder eng Schreifweis gedresch géiwen, weisen, op watfir Mannéieren een di sproochlech Regeschteren erwidere kann. Wéi ee Wieder dréien a verdréie kann.

Zu enger *sproochlecher Emanzipatioun* géng och gehéieren, datt ee *Sprooch »regelen« relativéieren*, ëmänneren an upasse geléiert huet. Wann di éischt Aufgab vun engem Sproochunterrecht as, Mëttel a Weër ze weisen, wéi d'Sprooch am beschten ze gebrauchen as, da si »Regelen« fir se »richteg« ze schreiwen ganz sécher sekundär; jiddendfalls misste se, nët nëmme fir d'Schoul, sou einfach, eendeiteg a genee wi méiglech sin. Si sollt op kee Fall, wi schon di däitsch an di franséisch, iwwerbewäert gin. Ausser dem Versteesdemech huet se keng Daseinsberechtigung; oder dierft se keng hun.

Henri Klees

N.B. D'A. L. as nët grad mat alle Menongen, déi hei ausgesprach gin, averstanen. Mir wollten awer emol eng »modern« Klack zu Sproocheproblemer héieren. Et as jiddedfall néideg en eescht Wuert driwwer ze verléieren, wéi se hautësdaags an der neier Linguistik diskutéiert gin (Norm, Kompetenz, Sproochdidaktik). Heimat as fir jiddereen d'Dir fir d'Diskussioun opgestouss. Mir waarden op Är Reaktioun, Är Kritik, Är Menong.

Déi éischt Sënn

Lëschtg Erzielong vum STRATIS MIRIWILIS

(Aus dem griicheschen iwwersat vum Henri Muller)

Well den Adam am paradäis fir d'éischt nët wousst, wat e sollt ufänke fir d'zäit erëmze-kréien, dun huet en alt zoologist gespillt. Nees an ëmmer nees huet en dem Sabaoth séng kreaturen ënner d'lupp geholl a probéiert se z'ënnersichen; dobäi hat en sech séng eeschlech gutt ae verduerft, déi virdru gelleg fallécksae gewiescht woren, eer en se mat der wëssenschaaft kuurzsiichteg gemat hat. En huet ëmmer manner wäit gesinn; an do huet eiser Herrgott em e brëll verschaaft géint d'myopie, e brëll mat staangen aus har, déi ee konnt hannert d'oueren ukrämpen. Déi deg do hat en näischt anescht an der klatz ewéi fir all béischt en numm ze fannen. Eng kéier nomëttes koum dunn de Sabaoth erof an de Paradäis e fousstour man. Ënnerwee fond en den Adam iwwert séngem gepabeiesch gebéckt do sëtzen.

»A la bonne heure, mäi jong,« sot en, »sou äerdeg muss de ëmmer bleiwen, da kann eppes aus der gin. Wat schaffs de dann alt?« »Ech klassifizéieren d'béischten, Meeschter«, äntwert den Adam. »Ech sin ewell am gaang mat dem embranchement vun de ver- tébréen, klass vun de mammifèren, famill vun den haren-déieren.«

Du laacht den Herrgott, bekuckt e vun der säit erbäi a fiirt em duuss iwwert d'hor, dat ewell ugefong hat, méi rar ze gin, esou datt elei den éischten intellektuelle plakapp um entstoe wor.

»Groussaarteg«, sot de Sabaoth, »wiir- klech groussaarteg! Pass mer iewel bei där elote famill absëns gutt op. Well d'lëscht vun den haren-déiere sall ëmmer méi grouss gin bis un d'enn vun der welt. Deer hare- kärele sallen ëmmer méi derbäi kommen.«

D'Eva huet sech, ménger wärrech, iewel och nët déi boun fir dee sujet do interesséiert. Et huet d'zäit laang kritt, an dem wonner- schéine park. Ewell déi zwee wore jo nach

allebéid onschëlleg a woussten nët méi ewéi zwee babyen vu virum krich. Esou hat de Sabaoth se geschafen, fir datt e jo nëmme keng abberzueleche sollt kréien. Hir plakeg- keet huet hinne keng bill gemat, an se hun och nët an uecht gehol, wat fir e wäert se duergestallt huet. Dër hätt emol missten dat Eva gesinn do sëtze — potzpuddelnakeg, sou richteg fir direkt e patt ze huelen. An derniewent dann dee grouse, lange, flotten Adam! 'T brauch een sech nëmme virzestel- len, ewéi déi zwee do roueg niewent enee leien ënnert den hellegen drauwestäck, om säfteg-gréng kléi, wéi hien d'nimm vun de béischten notéiert an hatt riicht vru sech kuckt! A wann se schwätzen, dann iwwert soss guer näischt ewéi iwwert d'philologie an d'byzantinesch musek. Op d'manst sou- wäit et hien ugeet. An hatt — hatt huet mécke gefaang, gegaapst an ëmmer aus prin- zip de conträr vun him gesot, ouni datt et probéiert hätt fir séng menong mat argu- menter ze stäipen.

»O Eva, méng maissen, lauschter emol! Elei sind d'subdivisioune vun den asparaginéen«, sot den aarmen Adam, voller feier fir séng aarbecht, sou wéi all gewëssenhafte geléi- erten.

Hei gët en sech drun d'lëscht vun dene kon- terbosseche latäinesche nimm virzeliesen. D'Eva héiert wuel, mee 't lauschttert glat nët.

'T denkt un eppes ganz aneshtes. Säi geescht as iwwerall an och néierens. Aus sénger onschëlleger, kleesperer séilche flud- dert elei an elo eng oprou an d'luucht, déi et bis elo na ni gespuurt hat, déi nët ze définéi- ere wor an déi et néierens ze pake kritt huet, mee déi ëmmer nees erëmkoum an déi ëm- mer méi wëll gouf...

Eise gudden, braven Adam konnt jo nët ro- den, wat dat dickelchen do fir eng flou han- nert dem ouer hat. Hie fiirt roueg viru mat der klassifikatioun vu séngem gedéiesch. Hie wor am gaang séng päiperlécken a vill aneren déiere latäinesch an al-griches

nimm ze gin . . . All zorte vun insekte koumen do un d'rei: coléoptèren, orthoptèren, neuroptèren, aphanoptèren an diptèren, hyménoptèren a lépidoptèren fludderen nēmmen esou em en erēm, se nurele wēi geckeg em sāi kapp erēm; et kritt kee gedoës mat all deem schwaarm vu gesomms a gebromms. Op eemol sprēngt d'Eva vrun em op wēi e rosaë ball aus gummi, 't geheit sech dem Adam op den hutzebockel, paakt sech mat force u séngem hor un a schwenkt d'been hin an hier. Den Adam dréint sech em, kuckt ennert dem brëll eraus a freet, wat nēmmen lass as.

»A wat hues de da nēmmen, mäi kand? Du léiss mech nēt schaffen, an du dees mer de brëll op der nues dorëmmen wibbelen. Sou gesi méng aën nēt duurch den zentrum vun de glieder, deen sech ëmmer déplaciert, an dat mécht mech ganz duseleg. Ofgesinn dervun, datt s de mer ee päiperlek sou erfieert hues, datt e fortgeflun as, an ech kann en nēt méi erëmfannen a weess nēt wuer en sech verstoppt huet.«

»O mei, o mei! Wuerfir souvill gedéngels wéint engem dommen insekt?«

»Mee wann ech glift emol!« sot den Adam e bēsse rosen. »Du brauchst dat keen dommt insekt ze nennen. Dat war dee ganz rare ,vanessa io', e lépidoptère vun alleréischer klass!«

Du klēmmt d'Eva vun em erof, stellt sech vermesse vrun en, d'hänn an d'hēffe gestäipt, béckt sech a stuurkt en duurch de brëll an d'aen, nues géint nues gehal, an tappt mam fouss op de buedem a jäizt:

»Wat eppes! Ech mengen du bas . . . Ma du bas och vun alleréischer klass . . . En dābo vun alleréischer klass! Sou, lo hues d' et!«

Et mécht séng rosa hännercher ewēi eng wandféitsch wäit op ennert him séngem brëll, an dann — hoppela! — ewech an de bēsch eran, fléck ewēi e réi. Den Adam bleift ganz getouft do ston, a bujhéiert nēt.

Well 't wor déi éischte kéier datt d'Eva em esou eng zeen gemat hat — an en huet probiert fir ze verstōn. En huet de brëll ofgedon, d'haren dervun zougemat an en op sāi léiwen zoologies-block geluegt. E pëtzt sech um schnutz an denkt no.

»Dat elo geet nun eng kéier nēt«, duecht en . . . »dat elo muss ech dem här Sabaoth son.«

E gong bei den téléfon, deen um nootste bam hong a frot:

»Allo! As den här Sabaoth vläicht do?«

»Neen. — Elei as den Äerzengel vum service.«

»Bon! Kann ech mam här Sabaoth schwätzen?«

»En as nēt do. En as elo grad en ament bis eriwwer op d'Mëlleschstrooss geflun, well do de waasser-kontroller sech beklot huet, datt dat polluëiert waasser vun der baach an de basséng vum drénk-waasser géif eralafen. Kann ech vläicht d'commissioun man?«

»Nee merci. Ech muss en abselutt selwer gesinn. Maacht mer, wann ech glift, de gefalen, fir e sechs-flilléckert unzustellen, e sichen ze gon.«

Direkt derno as de Sabaoth an enger hoos-secht vrun den aë vum éischte mēnsch niddergang, mat enger heller wollek vun zwielef zylindere, a vum allerleschte cri an der schickster märk.

»A wat hu mer dann, mäi léiwen Adam, datt s de mech esou stēnterlech dees kommen.« Den Adam geheit sech vrun em op de buedem fir en unzibieden. Mee de Sabaoth hieft en duuss op a freet:

»As erēm eppes nēt an der rei mat denen déier-lēschten?«

»O, dēs kéier as et eppes ganz aneshtes, léiwen Härgott. 'T as dat elei: Dat Eva do, wat s de sou gentil woors fir mer aus méng

rëpper ze schnëppelen, fänkt u gelungen tricken ze dreiwén. Haut z. b. — ech weess nët fir wat — hieft et jo d'hand no mer wéi fir mer eng an d'akaul ze gin. An 't huet mech dabo vernannt. „Du bas en dabo vun alleréischter klass', huet et mer duergehäit. An 't huet dach glat nët recht. Déi béischten, déi an d'uerder vun den daboë gehéieren, dat sin iwwerhaupt emol keng vertébrée wéi ech . . .«

»O deen dabo!« hat den Herrgott bal geruff. Mee e bäisst sech op d'lëpse fir nët brauchen ze fluchen. »Fängt dir ewell un iech ze zerstreiden, wou der emol nach nët offiziell bestuet sid. Da verziel mer wéi dat gaang as.«

»Abee, 't as mer op den halzebockel geklomm, 't huet mat de féiss geschäert, 't huet mer un den hor gerappt an 't huet mer d'insekte verdriff. Ech hun et léif gefrot fir mech gon ze loosse, fir erëm kënne ze schaffen, an dunn . . .«

De Sabaoth fiirt sech bedenkerlech laanscht de baart a seet:

»Du hues recht. Ech hun och an uecht geholl, datt dat framënsch se nët méi all huet. Et geet der wuel op d'schlappen, nëdu?«

»Op d'schlappen . . .? Dat sot der gutt, här Sabaoth . . . Abee, kaum sin ech entschlof, dann triwwelt et u mer fir mech z' erwäachen. Et wëllt mech nët ronke loosse, 't reift sech fest laanscht mech, 't pëtzt mech an de réck, 't presst mech u sech, datt et mech bal erstremmt, 't këddelt mech hantert den oueren an um kënn . . . O du léiwen Herrgott, dat as jo kee liewe méi!«

Wat de Sabaoth méi héieren huet, wat e méi béis gin as. Hannen um enn huet en d'apereen zesummegezun, an eenzock koume lauter schwaarz wollécken un den himmel, an d'luucht gouf däischter. Wann de Service Météorologique vun Athen deemools nët direkt e schéine bloen himmel annonciert huet, da wor et nëmme well en na nët bestan huet. Matzen an der dréiwer loft gong de

Sabaoth op an of, d'hänn an d'säite gestäipt, de réck eng grimmel gebéit an d'aë voller verdross. Hei streckt en de kapp an d'luucht a freet:

»So Adam, as hei erëmmer kee ,para-tonnerre'?«

»Ma dach, här Sabaoth. Dohannen op der spëtzt vum bichebam. A fir wat?«

»Frees du nach fir wat! . . . Ma lo gët emol e fatzege blëtz gehäit, fir mech ofzereagéieren. Nondikass nach emol !«

»Dat kënnt der man ouni ze zécken, allmächtigen Här. Elei geschitt äis näischt.«

De Sabaoth hält den Tëlfon, kritt eng Communicatioun mam himmels-atelier a gët déi eleiten uerder:

»Lauschtert emol no do-uewen. Ech si freeschlech rosen. Déclenchéiert elo eenzock e blëtz vum kaliber nummer engt, zwou millioun megatonnen!«

En hat de saz bal nët fäerdeg, du gouf et e barbaresche klakert, wéi wann de Paradäis mat der ganzer welt durchenee géif gerëselt gin. Elo wor de Sabaoth eng grimmel méi roueg a sot:

»Dat elo wor mer e gutt réusséierten dräiphasegen déchargement.«

»Dat glewe mer«, sot den Adam an huet de fanger aus den ouere gezun. »Dat wor eng honnert-prozenteg réussite.«

Elo gouf den himmel op ee coup erëm klor a blo. D'sonn huet hir strale lëschteg iwwert d'laf vun de beem danze gedon an e grouss-aartege reebou an d'waasser gezappt.

»An elo?« frot den Adam. »Wat gët elo, mat verleeft ze rieden?«

De Sabaoth huet d'schëllere gezun.

»Wat gët elo? Elo gët gewaart, mäi jong. Wat solle mer soss man? Elo gët gewaart bis datt déi zatz erëmkënnt. Ech hoffen, dee

spëktakel huet et fir derwäert erféiert. Du salls gesinn, dat sall scho nees erëmkommen. Ech hu wëlles em eng stramm léier ze gin. O waart!«

En hält säi komboloi (eng ficelle mat krälen) eraus, setzt sech bei den Adam a waart. Alles as roueg, 't kënnt een eng spéngel héiere falen.

Do op emol héiert een e luest gekréckels hannert de kréischels-stäck dernieft.

Lues a lues kouw dem Eva säi kapp aus den traisch erop. De Sabaoth fiirt an d'luucht a jäizt:

»Du dommen af, komm du mol hier!« Iw-werdeems wénkt en et mam fanger erbäi.

»Ech sall der d'ouere vum kapp rappen. Dann hues d'et mat déngen topege stauten, du dommt bëtschel do! An elo séier hei hin!«

Elei pëspert et doudeescht:

»Ech schumme mech zevill. Wann den Adam sech fir d'éischt an d'rei mécht, da kommen ech.«

»Wat as dat nammel?« seet de Sabaoth ganz opbruecht. »Wat as dann do an d'rei ze man, eers du wëlls esou gentil si fir ze kommen?«

»Mm! Ech weess nët... Den Adam as mer eemol zevill am négligé...«

De Sabaoth gët rout am gesiicht a spréngt an d'héi luucht. Ewell begräift en, datt dat liichtfankegt mënsch do dat opgeraapt huet, wat d'zeidongen hautesdaags »irréparabel« nennen. Duurch d'sënn huet et sech d'erkennnes eruwert. E geet op d'kréischels-stäck duer, paakt d'Eva ferm mam arem a schleeft et bis bei d'bänk, op deer e virdru mam Adam souz. Du gesinn déi zwéin, datt déi houfereg popp hiirt normaalt Paradäiskleed nët unhuet, dat am jargon vum paradäis-protokoll »Adams-kostüm« heescht. Et huet em d'taille eng zort jupe aus figgeblieder, zesummegebutt mat sou enke jénken ewéi d'Joséphine Baker se mol geholl huet

fir séng banane-jüpen ze bitzen, wéi et nach ganz jonk wor.

»A wat hues de do em d'hëffen hanken, Eva?« freet de léiwen Herrgott an ziddert vu roserei.

»Ma dat as gezei«, seet et kéng a reift sech den arem, dee vun elauter upake feier-rout as. »T as fir méng schimt ze verstoppen, déi ech bis elo ëmmer fräi gewisen hun, an 't huet emol kee mer et gesot. Elo fron ech iech, gitt dem Adam, wann ech gelift, och eppes fir unzedongen: e slip odder e kalzong odder soss eppes, well ech muss iech et riicht eraus son: Ech kann en nët méi esou gesi vru mer ston...«

»Kuck elei, dat gottvergiessent framënsch. Bas du mer éiren un d'fruucht gaang? Hee?«

»Maio! Ech hun dervu giess, an se wor nawell eeschlech fein. Do hat ech emol recht. Den här Schlang huet mer se gewis, o, sou e flotte, léiwen här Schlang. En hung do zesummegeullt an den äscht vun deem berimte bam an en huet mech mat séngen duussen, gëllenen aen ugekuckt.

»De Boa Constrictor«, soot eenzock den Adam an huet begeeschtert jo mam kapp gewénkt. »Embranchement des vertébrés, ordre des reptiles, classe des serpents, famille des non-vénimeux.«

»A«, fiirt d'Eva duer, »wéi sees de. Boa Krommdréckdur. Jo, dat muss säin numm sin, ewell e kann een drécken, ohlala...!«

Dem Eva séng äé fénkelen wéi an enger feiereger erënnerong. Da seet et: »T as dat feinst vun den déieren alleguerten, nédir, här Sabaoth? Ech hu mat em geschwat. Wat e sot, wor méi räsonnabel ewéi alles wat ech bis elo héieren hun.«

Den Adam wor ganz paff a frot:

»Wéi? De Constrictor huet geschwat? Geschwat ewéi mir mënschen. Sou eppes leeft nët méi. En déier wat schwätzt ewéi ech selwer?«

»O neen, nèt esou wéi s du! Vill méi léif a fein wéi s du. En huet mer sou schéi saache gesot, ech war ganz ewech. »O hei! kanns du schwätzen?» sot ech. »Wéi hues de dech do ugeluegt fir als déier d'gof vun der sprooch a vun der erkenntnes ze kréien?» — »Abee', sot hien, »dat as well ech d'fruucht vun der erkenntnes giess hun.» — Ech sot: »Mee, weess du dann nèt, datt et verbueden as?»

Dobäi hun ech op d'affisch gewisen, déi um bam mat pinäsen ugespéngelt as: »Défense de cueillir ces fruits.» — »Jee, jee', sot en, »dat as nëmme well de Sabaoth d'erkenntnes ganz eleng fir sech wëllt halen, duerfir erlaabt en et nèt. D'erkenntnes mécht ee wéi e gott, an dat wëllt hien nèt.» An däerbans huet en en apel bei de monn gehal an dichteg dra gebass. E schéinen, rouden, säftegen apel. D'waasser as mer am monn zesummegelaf. — »Komm nëmme', sot en, »ech geheien der een erof, da salls de schmaachen, wat eppes feins dat as.» — »Dann hopp! Gehei!» sot ech. »De Sabaoth as en nobelen här.

Dee wëllt mer es es nèt fir esou eng kleng grimmel.» — Ech iessen een, zwéin, ... fënnef äppel, bis ech de bauch struppevoll hun.

Dat as der eng fruucht — ei! — sou gutt saierzégseiss, sou jhust no méngem goût.

Wéi ech du grad am gaang wor z'iessen, hun ech mech ëmgedrëint op de Kommdréckdur zou, a wat gesouch ech do? Hei klëmmt dee vum bam, deet séng haut aus, an do wor et e flotte, schéine jong, eng brong haut, pech-schwarz gekrauselegt hor. Sou eppes häerzeges, léiwes! »T wor fir sech ze vergiessen.

Séng zwee aen hu geblénkt ewéi zwou sonnen. En huet mech ëmäerbelt, en huet mech u sech gedréckt. Ech sot: »Komm, dréck mech, dréck hier, dréck duer.» Hie lous sech nèt fléiwen; an en huet mech eng ganz parti hunnegseiss spiller geléiert. Nach ni hat ech esou vill plésier gehat. Hanneno sot en: »Sou, nun dong dech un, datt s de nèt esou am négligé heem kënns.» Du sin ech bei de figgebam gaang an ...»

»Kreemaarténg nach emol«, jaut dunn de Sabaoth an huet u séngem baart gerappt. »Du loudervéi, du dräibiz, du domm toz! Dee borscht mam bronge gesiicht a mam schwaarzen hor, wees de dann nèt wien dat as, hee? Gare dénger, du eefällegt framensch. Dee kärel do wor den däiweel. Héiers de? De gellegen däiweel an der dot.«

»Ou?« sot d'Eva voll bewonnerong, an huet séng blo ae grouss opgeschlon. »Hei, elei! Da wor dat den däiweel?«

»Ma gewass. Hien, wéi en do as«, sot de Sabaoth an der menong, d'Eva wir am gaang schwaach ze fale vun elauter angscht.

Mee hatt sot motzeg:

»Da verstin ech iewel nèt, Papp, wuerfir datt dir es en ëmmer duergestallt huet wéi eppes schroes, béises? Nee, wéi gelungen! Op esou eppes wir ech nun awer ménger liewen nèt komm.«

De Sabaoth war nees paff. En huet vun roserei geziddert a wouss nèt méi wat son, en huet sech alt vun Äifer an de fanger gebass.

Dem Eva dong et leed:

»O deen aarmen onglécks-vull, wuer soll en sech nëmme verkrauchen?«

»An elo, här Sabaoth?« frot den Adam, dee vun deer eloten affär méi mann ewéi vill verstan huet. »Ech géif alt mengen, well de constrictor hatt bedupst huet, duerfir soll der hie bestrofen an dem aarmen Eva verzeien.«

»Du topert och alt«, sot de Sabaoth. »Mat dir as iewel och glat näischt ze wëllen. Du bas et, dee vum Constrictor bedupst as gin, a nèt hatt elei.«

»Ech, ou?«

»Majo du! Da kanns de dech elo dru gin, a complétéier mer, wann der esou vill doru läit, déng lëscht vun den haren-déieren.«

»Ech hu se fäerdeg, Allmächtigen.«

»Ech hale wuel jo«, jaut de Sabaoth an huet mam fouss op de buedem getappt. »Ni-mools. Déi klass kritt ëmmer nach nei exemplare bäi. Se gët nët fäerdeg bis un d'enn vun der welt. Amen. Macht iech elo ewech vru méngen aen, da kann ech iwwerleën, wat ech soll mat deer zatz vu framënsch man. Allez! Bis mar de mueren. Ech hu geschwat.«

Den aneren dag koum de Sabaoth, wéi gesot, nees erof an de Paradäis, wou en d'Eva ganz eleng fond huet.

»Sou, Eva, nu lauschter«, sot e voll äifer.

»Du hues mäi gebott nët agehal. Du hues mat méngem onfrënd zesumme giess. Ech geheien dech eraus elei ... Elei as kee sex-institut, meedchen, mierk der dat. Pak déng figgeblieder an a maach dech ewech! — Mä, wat elo man? — Nujee, ech si forcéiert, dem Adam nach eng répp erauszehuelen, fir em eng nei fra draus ze man. Wat eng chance, datt en deer méi huet! An elo fänk mer nët un ze pinschen, meedchen. Haut de mëtteg as de leschten termäin fir dech. Keng minutt méi laang duerfs de bleiwen. A wou as hien dann, deen topert? Ech gesinn en néierens. Adam!«

»En as dobannen«, äntwert d'Eva pinschereg. »En as an eiser hiel ... E wäerd scho kommen ...«

»Fir wat kënnt en dann nët eenzock? Wat der dāiwel huet en esou laang dobannen ze knéchelen?«

»En as am gaang sech eng box ze man, léiwen Herrgott, eng box aus drauweblieder...«

E schummt sech fir esou plakeg vrun iech ze kommen ...«

»Wat? Eng box? Ma du knaschtegt framënsch do, hues mer deen och ewell verduerwen, hee? Schwätz séier, éier ech der d'hor nach eent nom anere vum kapp rappen.«

»Voilà«, tuddelt et a verschléckt sech bal an den tréinen. »Hënt huet en u mer gebiedelt, ech misst him alles genee verzielen ... wéi de Kommdréckdur mech verfouert hätt ... an .. an .. do .. do .. hun ech .. em .. em alles gesot!«

Genee véier stonnen derno koum e Chérubim, ee mat villen aen, a sénger fonctioun als dirwiechter erof déi éischt exil-veruerte-long vun der Cour Supérieure de Justice bekannt maachen; d'dokument dervun huet en un d'mauer gepecht:

»Nous, membres du Parquet Céleste,

Ayant pris connaissance de la plainte soumise par le sieur Sabaoth contre Adam et Eve, par laquelle il requiert que soient expulsés du paradis le défendeur et la défenderesse, vu que le demandeur est le propriétaire légitime, pour la raison que les deux prévenus ont cohabité illégalement et qu'il se sont servis à cette fin de l'immeuble d'une manière susceptible de porter préjudice à la décence et de provoquer un scandale public, après examen conforme aux dispositions légales, jugeons la dite plainte recevable et fondée, conformément à l'article 1373, §17a, relatif à l'expulsion de locataires indésirables, etc. ...

Vu ce qui précède:

Nous donnons suite à la présente plainte et ordonnons l'expulsion des prévenus Adam et Eve, premiers êtres humains, de la propriété leur louée et appelée »Paradis« ainsi que des constructions et installations sises sur le terrain en question.

Nous ordonnons l'exécution immédiate de la présente sentence.

Examiné, jugé et publié en due forme.

L'huissier afférent est tenu de remettre la présente aux dits prévenus.

Copie conforme à l'original.«

P.S. Nég méint derno gouf de ... Kain gebuer.

Kauzeg Mënschen

an der wäertësser Wot an am Kiddel virgestallt vum Jean Haan

I.

De Lompenhännës

Eis Zäit schénge opgeraumt ze hun mat dene spaassege Schalleksnaturen, wéi mer se fréier hefeg an eisen Diefer begéine konnten. Mat hinnen as zugläich e gutt Stéck Gemittlechkeet a Frousen aus eiser Mëtt verschwonn.

Vläicht sëtzen och haut nach hei an do, a verluerenen Duerf- a Stadelcher esou eng quantësseg Schalleksmënschen a mir menge blous, si wiren ausgestuerwen, well déi d'Zäit vun hautdësdaags et kaum nach erlaabt, dass mer eis no hinnen ëmkucken... Virun enger achtzeg Joër huet am Sauerdall, an der Gilsdräfer Kléck, esou e kauzege Mënsch gelieft: de »Lompenhännës«. Hien huet sech duerch séng Egenaart a säin »urwüchsigen« Humor iwwert d'Zäit ewech an Iwwerliewen am Volleksmond geséichert. Haut nach, no Jorzéngten, erzielen se sech am Sauerdall gären eng vun dem Lompenhännës sénge Spichten.

Sénger Zäit war den Hännës déi populäerst Perséinlechkeet wäit a breet; jiddereen huet e kannt a jidderengem war hie Frënd. Dag fir Dag as e mat séngem wäisse Vollbaart an am groe Kiddel, — deen e joraus joran bei waarmem a kalem Wieder gedroen huet — duerch d'Dierfer gezun an huet Schanken a Lompen zesummekaapt, oder besser gesot, géint Klengegekten ëmgetosch, wéi Knäpp an Zwir, déi hie stänneg a séngen déiwe Kiddelstäsche bei sech hat a mat denen hien ëmmer bei den Hausfrae wëllkëmm war.

D'Kanner haten hir Hällenangscht virum Lompenhännës. Wann de Misch oder de Jaki, de Fränz oder den Hengchen emol eng gestiicht haten — a wou wär dee Bouf, deen nët emol eng géng stiichten — dann huet d'Mamm nëmme brauchen ze soen: »Waart, wann de Lompenhännës kënnt!« A jiddesmol, wann hien da mat sénge schwéieren a feste Schrëtt d'Duerfgaass eropkoum, dann hun d'Bouwen sech séier — wat gëss de, wat hues de — an en heemlechen Eck verkroch.

Si wollte fir alles op dër Welt nët, dass den Hännës si sollt a säi groussen, däischtere Lompesak stiechen.

Dem Lompenhännës séng Schnoke gin ëmmer rëm gären opgedëscht, wann a gemittlech Krees beim Pättchen en etlech Aler vun der gudder, vergaangener Duerfzäit schwätzen:

'T gouf näischt, wat de Lompenhännës manner gedréckt huet, wéi séng Aarmout. E Bauer, dee séng zwee Medercher déck ausbestuet hat, huet him bei Geleënheet geklot, dass déi Bestiednësser e freeschlecht grousst Lach a séng Geldmouk gerass hätten. Den Hännës huet roueg nogelauschtert, a wéi de Bauer fäerdeg war mat Kloen a Jéimeren, du huet hie geschmotzlächelt a gesot: »Ech weess nët, wat Dër wëllt, ech hun elo dräi Medercher matenee bestuet, et huet mir nach kee Paff gedon.« (Den Hännës hat nämlech kengem vun hinnen och nëmme ee Su matgin.)

Engem Bralert, deen e sëllege vu sénge Suen a séngem groussen, neigebauten a modern ageriichten Haus verzielt huet, gouf de Lompenhännës dës wëtzege Äntwert: »Dat as alles näischt, do sollt Dër emol méngt Haus gesin. Do geet alles a Piwoën: Wann ech déi viischt Dir opman, da gin se all am ganzen Haus op!« De Bralert konnt nët verstoen an huet de Kapp gerëselt. Hien huet méngerwärech nët gewousst, datt den Hännës eng Dir, — eng Viischtdir — hat.

Méi wéi eng Kéier huet den Hännës missen een oder zwéin Deg op Dikrech an de Kittche bromme gon, well et him ni agefall as, séng Protokollen ze bezuelen, déi d'Jhandarmen him wéinst dëser oder där Klengegeket opgekreit haten. Wéi mol e Bekannten hien dorwéint uze wollt a gelaacht huet, dass en alt esou dacks misst zréck an de Prisoong, du mengt den Hännës mat sénger iwerzegender Rou: »Lauschter emol, Mätti, et as e schlecht Zeechen, wann een nët méi kann hannescht gon, wou ee schon eemol war!«

Um Nopeschduerf war en Haus, dat huet »a Knappse« geheescht, an nët mat Onrecht. De Lompenhännes sollt mol eng Drëpp do drénken, ma d'Gliesche wor esou klinzeg, dass den Hännes et emol e puer Momenter laang ganz gelungen ugestuerkt huet. Dun hëlt en eng Fissell aus dër Kiddelstäsch a stréckt se gemächlech ëm de Fouss vum Glieschen. »A wat soll dat do?«, freet d'Fra, déi nieft dem Hännes stong. »Mee«, äntwert hie ganz genëschelt, »dat as, fir datt Dër op alle Fall d'Glas erëm kritt, t'kënnst engem mordjéft liicht mat den Hals ofrëtschen!«

Zu Liefzäite vum Lompenhännes gouf an denen allermeeschte Pare sonndes an der Kiirch och nach ëmmer Unterrécht fir déi grouss Leit ofgehal. Dem Hännes gong dat stännegt Gefroots, wat de Paschtouer dobei u séng erwuesse Parkanner geriicht huet, uerg géint de Stréch an hien huet sech dofir och ni an deem Unterrécht gewisen. Hei begéint jo enges Daags de Paschtouer Kieffer dem Hännes zoufällig an dër Gaass a stellt hien zurieds, fir wat en dann eigentlech ni sonndes nomëttes, wéi déi aner Duerfleit an den Unterrécht kéim. »Här Paschtouer«, äntwert den Hännes getreisch, »ech kéim jo nawell dohin, awer Dir stellt dann ëmmer sou vill a sou bosseg Froën, an da muss een sech all Kéier schummen, wann ee keng Äntwert drop weess!« »Abee«, sot den Här Kieffer, »wann et dat as, wat dech dréckt, Hännes, da komm roueg, ech verspriechen dër, dass de vu mir mat kenger eenzeger Fro belästegt gës.«

A sonndes drop huet sech den Hännes brav an der Kiirch afanne gelooss. De Paschtouer huet, wéi ëmmer, séng Froë gestallt — un dësen an un deen — ma den Hännes gouf — wéi verakkordéiert — mat Rou gelooss. Du koum den Här Kieffer dann zum Schluss nach mat dër Fro: »Wie kënnst an den Himmel?« Hie freet hei, hie freet do: »t wousst keen op déi Froo ze äntwären. A senger Hoossel weist du de Paschtouer mam Fanger op den Hännes a sot: »Hännes, wie kënnst an den Himmel?« Dee fiirt du — wéi

vun enger Harespel gestach — aus dër Bänk an d'Héiluucht a rífft mat feierroudem Kapp: »A kengem Fall d'Ligener, Här Paschtouer, a kengem Fall d'Ligener!«

Spéit am Hierscht emol, sou géint den Owend, koum den Hännes durch Baastenduerf erof, fir sech op heem zou ze machen. En hat deen Dag en etlech Grousser zevill gepoutzt a wéi e bei d'Bleses koum, hei tierkelt e jo onglécklecherweis erof an d'Waasser. De Baastenduerfer Paschtouer wor grad um Wee fir an d'Kiirch. E sollt d'Nuetsklack lauden, an du gesouch en den Hännes am Waasser struwelen. Hie leeft zu Hëllef an zitt mäi gudde Lompenhännes eraus. Dee knoutert e knapse Merci a mécht sech heem. Hei den aneren Dag begéint den Hännes dem Gilsdrëfer Paschtouer. Mat him stong hien, zënter as deen e mat deer dommer Fro am Unterrécht a mat séngem Verspriechen esou béis hannergaangen hat, nach ëmmer nët op guddem Fouss an en hat scho laang ëmmer op d'Gelëenheet gewaart, fir dem Här eng Kleng anzereiwen. »Här Paschtouer!« rífft den Hännes vu wäitem, »Dir kommt mer grad zu paass an Dir spuert mer e Gank: ech hun eng Kommis-sioun fir Iech vum Baastenduerfer Här. Ech wargëschter bei him an du sot hie mer, wann ech him gëng wëllen de Gefale man an Iech soën, Dir sollt e Freideg bis iwwer bei hien op d'Mëttegiesse kommen; en hätt e freeschlech décke Salem an der Bleses gefaang!« Den Här Kieffer huet sech villmools bedankt, an de Lompenhännes gong senger Wee. Den anere Muergen, géint elef Auer huet den Här Kieffer de Reesbengel geholl an as op Baastenduerf geschréckt, op d'Salemiessen. Den Hännes huet geschmunzt, wéi en hie gesinn huet, d'Kléck of resen. Nomëttes stong den Näischnotz op der Lauer, fir wann de Paschtouer rëmmomme sollt. Hie wollt froe, wéi de Salem geschmaacht hätt. Den Här Kieffer ower hat virgezun deen Nomëtteg op engem Èmwee iwwert den Härebierg eriwuer — a vun Dikrech erof — heem ze kommen.

De Georgely

Eng ganz bekannte Perséinlechkeet a Stad a Land wor fréier de klenge Georgely. Déi Leit vun iwwer 60 Joër kënnen sech bestëmmt nach un hien erënneren.

Bannt der Schueberfouer a bannt der Oktav konnt een hien all Dag an der Stad gesinn. Op der lénker Säit vum Park, wann een aus der Stadt op d'Fouer gong, stong hie mat sénger Lantermajhik; an der Oktavzäit hat hie séng Plaz enne bei der Trap fir op de Knuedler.

De Georgely wor nëmme 85 cm grouss, a wor deemools de klengste Mënsch vun der Welt. Hie wor jidderengem simpatesch, besonnesch haten d'Kanner hie gär.

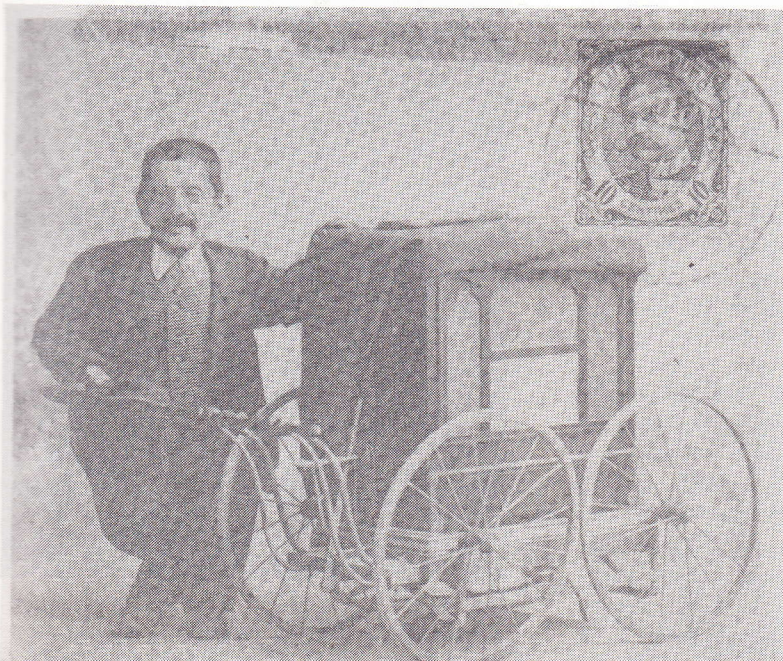
T as deemools vill iwwer hie geroode gin, vu wou hien eigentlech kéim, nëmme e puer

Leit hu gemengt ze wëssen, datt en zu Gréiwemaacher gebuer wir.

De Georgely, mat séngem richtegen Numm, Georg Weyer, as als drëtt vun 9 Kanner, freides, den 13. Oktober 1848 muerges um 3 Auer zu Gréiwemaacher um Eck, rue des Bâteliers, genannt »Stoud« bei der Muselbréck gebuer, an ënnert der No. 76 an de Gemengerëgëster agedroe gin. Dee selwechten Dag gouf hien an der Porkiirch gedeefst an ënnert der No. 74 an d'Dafbuch ageschriwwen.

Dem Georgely säi Stammam fänkt u beim Ur-, Ur-, Grousspapp am Joër 1700. Si sin all zu Gréiwemaacher gebuer.

Laurent Weyer, † zu Gréiwemaacher, den 8. September 1780, séng Fra wor d'Elise Baltzer;

„DE KLENGE GEORGELY“. Unter diesem Titel brachten wir am Donnerstag, 4. September, einen Artikel über Georges Weyer, der früher immer zur Schöbermesse mit seiner Drehorgel aufspielte. Eine Leserin schickte uns ein noch älteres Bild vom „Georgely“. Und zwar handelt es sich, wie unser Cliché zeigt, um eine regelrechte Postkarte, wie sie von dem kleinen ambulanten Musikanten verkauft wurde. Diese hier trägt im Poststempel das Datum vom 13. 8. 1907.

Markus Weyer, † 20. Februar 1808, bestuet mat *Margaretha Dietz*, den 20. Januar 1781, † 29. Abrëll 1807;

Peter Weyer, geb. 26. Februar 1786, bestuet mat *Angelika Schneider*, geb. 26. Dezember 1781;

Jean-Baptiste Weyer, säi Papp, geb. den 19. Oktober 1816, wor wu Beruff Wäissert (Mauernstreicher), hien as bestuet gin de 27. Abrëll 1841 mat *Johanna-Angelika Flander*, déi de 27. Oktober 1818 och zu Gréiwemaacher gebuer gouf. De Papp as den 1. Dezember 1897, an d'Mamm den 12. November 1881 zu Gréiwemaacher gestuerwen.

De Georgely as also een echte Gréiwemaacher Jong, deen als normaalt Kand gebuer gouf. Mä a séngem 2. Liewesjoër krut en d'»Englesch Krankheet« doduerch as hien am Wuessen zrëckbliwwen.

Hien huet säi ganzt Liewe fir sech selwer gesuergt, hien as als »Fahrender Musikant« duerch d'ganzt Land gezun. D'Lantermajhik mat där hie Musek gemaacht huet, krut hie vun der Groussherzogin Marie-Adelhaid geschenkt. Si koum vu Sachsen an et wor eng »Klingelthal«. Nach bis virum 2. Weltkrich stong d'Lantermajhik an engem Haus an der Groussgaass beim Spidol zu Gréiwemaacher.

De Georgely wor nëmmen eng kuurz Zäit am Spidol zu Gréiwemaacher, déi aner Zäit wor hien op der Wanderschaft. Eréischt mat 75 Joër as e méindes, de 25. Januar 1924 op d'Rumm komm. Do as e scho mëttwochs, den 13. Februar 1924 ëm 19.30 Auer gestuerwen. Déi Gespréicher déi deemools gefouert si gin, hien hätt vill Geld, hun nët gestëmmt, well d'Stad Gréiwemaacher huet säin Openthalt op der Rumm bezuelt.

Op séngem Doudeschäin steet als Beruff, »Musiker«, an e wir vun Esch/Uelzecht komm. Op méng Ufro hin bei der Stad Esch, krut ech matgedeelt, datt weder eng Un-

nach eng Ofmeldung vum Georges Weyer an der Stad Esch virleég. Nom Doud vum Georgely huet d'»Luxemburger Wort« vum 18. Februar 1924 dësen Artikel bruecht:

„Im Rhamhospiz starb dieser Tage der stadt- und landbekannte Georg Weyer, genannt, de »Georgli«, das kleine Männlein, das seit schier undenklichen Zeiten in Luxemburg sich Herz und Hand der Oktavpilger und der Schobermeßbesucher zu öffnen verstand. »Georgli« war in Grevenmacher im Jahre 1848 als normales, gesundes Knäblein zur Welt gekommen. Nach seinem ersten Lebensjahr entwickelte er sich jedoch infolge von Rachitis nur mehr in ganz unzulänglicher Weise. Er blieb ein krüppelhafter Zwerg, verlor dazu noch als Siebenjähriger das Augenlicht, das er jedoch als

Le plus petit et plus âgé vieillard du monde. Georg Weyer, 74 ans, né à Grevenmacher (Gr.-D. de Lux.) le 13 oct. 1848. Hauteur 85 centimètres. Der kleinste und älteste Greis der Welt, Georg Weyer, 74 Jahre alt, geb. in Grevenmacher (Großherzogtum Luxemburg) am 13. Oktober 1848. Höhe 85 cm. Gestorben am 13. Februar 1924 im Alter von 75 Jahren im Rhamhospiz.

25-jähriger durch einen chirurgischen Eingriff zurückerlangen konnte. Trotz seiner Gebrechlichkeit hat »Georgli« dennoch über 75 Lebensjahre vollendet."

Zou dësem Artikel as ze soen, datt no enger schréftlecher Ausso vu sémgem Neveu, de Georgely ni blann wor, hien huet schlecht gesinn, wuerfir hien am Alter e Brëll huet missen droen.

Den 19. Februar 1924 stong an der »Luxemburger Zeitung« Morgenausgabe, an am »Luxemburger Tageblatt« een an deselwechten Artikel:

„Jedermann hat de Georgely aus Grevenmacher gekannt, das kleine Männlein, das zur Oktav- und Schobermeßzeit bald hier bald dort an einer Straßenecke der Stadt zu sehen war, wo er die Passanten um eine milde Gabe bat. Georgely, mit seinem vollen Namen Georg Weyer, hatte manchmal gegen das Gerücht zu kämpfen, er sei gar nicht so arm und hilflos, sondern habe sich ansehnliche Geldschätze gesammelt. Daß dem

nicht so war, beweist der Umstand, daß Georgely dieser Tage im Rhamhospiz starb, wo er seine letzten Jahre zubrachte. Er ist 75 Jahre alt geworden."

De Georgely wor *keng Joëren*, mee nëmme ganz *genee 20 Deg* op der Rumm.

Datt de Georgely sech och Postkarte maache louss, beweisen déi Fotoën.

Doniewent huet den Här Paul Schaack vu Belair nach eng Foto déi zou Dikrech opgeholl gouf, si weist de Georgely mat senger Lantermajhik. Dës Foto stong an enger Zeitung, mee leider as den Numm vun der Zeitung an den Datum unbekannt.

Quellen:

Stad a Porhaus Gréiwemaacher,
Stad Lëtzebuerg,
Stad Esch/Uelzedt,
Centre du Rham,
Nationalbibliothék,
Archiven, Luxemburger Wort,
Archive vun der Familje Weyer.

Franz Schwab

Im Jahre tausend neun hundert vier und zwanzig, den *vierzehnten*
des Monats *Februar* um *elf* Uhr *Vormittags* sind vor Uns
Jakob Didrich, Bürgermeister

N° 113

Beamtén des Zivilstandes

Sterbeatt

von

Weyer
Georg.

der Gemeinde *Luxemburg* im Kanton *Luxemburg* Großherzogtum *Luxemburg*,
erschieden *Johann Bauskert*

alt *zwanzig zwei* Jahre, *Gemeindebeamter*
wohnhaft zu *Weimerskirch, Inversnaid*

und *Johann Hubert Heinen* alt *zwanzig neun* Jahre,
Gemeindebeamter, Inversnaid

wohnhaft zu *Neudorf*

Diese haben Uns erklärt, daß *Georg Weyer*
alt *siebenzig fünf* Jahre *Knecht, hilflos*

geboren zu *Grevenmacher* wohnhaft
zu *Geschaff der Alzelle, Sohn der verlebten Eheleute Johann*

Papst Weyer, Knecht, wohnhaft zu Grevenmacher
dem *Stamme* zeitlich zu *Grevenmacher* beide verstorben

verschieden ist *gestern* um *halbacht* Uhr *Nachmittags*
zu *Luxemburg*, im Hause Nr. *113*

und haben beide Anzeiger gegenwärtige Akte, nachdem sie ihnen vorgelesen
worden, mit Uns unterschrieben.

M. 10

J. H. Heinen

D'Joër vun der Fra

D'Joër 1975 as nom Wonsch vun der Unesco, d'Joër vun der Fra, sou wéi et e Joër vun de Mënscherechter, d'Joër vum Buch, d'Joër vun der Education gin as. 1972 gouf eng Resolutioun gefaasst 1975 d'Joër vun der Fra ze organiséieren, wouran ënnert anerem dra steet:

„Considérant que la discrimination qui s'exerce contre les femmes est incompatible avec la dignité humaine et avec le bien-être de la famille et celui de la société...”

„... convaincue que le complet développement d'un pays, le bien-être du monde et la cause de la paix demandent la participation maximale des femmes autant que des hommes dans tous les domaines...”

Et gët op der Äerd ongeféier 1 Milliard Analphabeten, dovun 700 Milliounen Fraen. Dat heescht 7 vun 10 Frae kënnen nët liesen a schreiwen.

Wann d'Frae keng Education kréien, bleift de Fortschrëtt stoen, an d'Kanner kréie villen nët mat. Déi nei Generatiounen man déi selwecht Feler wéi déi al. Den Ënnerschied, deen tëschent Mann a Fra gemat gët, fir nët ze soen, d'Diskriminatioun, gët vun enger Regierung op déi aner vermaacht. Dat wat d'Frae man as nët esou gëuecht, wéi dat wat d'Männer man. Duerfir verlaangt d'Emancipatioun vun der Fra virun allem e Chänagement vum Mann sénger Mentalitéit. Mä et as schwéier géint d'Männergesellschaft unze kommen, well d'Traditiounen ze staark sin!

Wat de »sacerdoce féminin« betréift, dovun steet näischt an der Bibel, wat dergéint as. Et as villméi op 20 Jorhonnerte vun Tradition zréckzeféieren.

D'Walrecht vun der europäescher Fra:

Dänemark	zënter 1915
Däitschland	1919
Lëtzebuerg	1919
Holland	1919
Irland	1922
England	1928

Frankräich	1945
Italien	1945
Schwäiz (2 Kantonen nët)	1971

De Liewensalter as méi eropgaang. Um Umfank vum Jorhonnert war e bei der Fra 48 Jor an haut sin et der 76.

Eng Fra as nët méi ausgeféllt duerch hire Stot an hir Familjen. Déi Period mécht nëmmen $\frac{1}{3}$ vun hirem Liewen aus. D'Fra zitt no eppes Neies, si wëllt nët méisseg bleiwen.

Duerch déi vill Artiklen an den Zeitunge kënnt ee mengen, datt d'Fraen et op d'Männer setzen hätten. D'Frae siche kee Krich géint d'Männer, si wëllen nëmmen déi selwecht Rechter.

Et soll nët heeschen, datt all bestuete Fra misst schaffe goen. Et gët dër, déi e ganz gesonten Iwerlees hun a soen: ech hu keng Kanner kritt fir datt Friemer sech ëm se mussen këmmen. Awer d'Zäit vun den 3 »K« soll nët méi bestoe bleiwen: Kanner — Kichen — Kiirch, déi als typesch Fraen-Occupatioun ugesi gin.

Op laang Weil gët een dees iwwerdrësseg.

D'Fra soll eppes Aneschteres kënnen man. Duerfir muss se sech rëselen an hir Kammoditéit nët ëmmer virzéien. Et kënnt esou dacks vir, datt am Fall, wou de Mann stierft, d'Fra am Dreck sëtzt, an dat dacks duerch hir ege Schold.

D'Joër vun der Fra soll nët duergestallt gin, wéi wann d'Fra verfollegt an en Affer wir, mä d'Fra soll hir Perséinlechkeet erkennen an ufänke sech fir d'Welt ze interesséieren.

Madeleine Laurent

Emol eng ganz aner Äergeschicht

si as aus Afrika a weist, dass et och ganz raffinéiert Negerdamme gin, déi sech ze hëllef wëssen.

Eng afrikanesch Heeptlängsfra hat es genuch, an engemfort Kanner op d'Welt ze setzen, zemol hire Mann ëmmer geknoutert huet, well et lauter Medercher goufen.

Dofir huet si, no enger ganzer Rëtsch Medercher, him einfach nëmme méi en Ee geluegt. Et war wuel ee prachtvollt Ee, ganz déck, méi déck nach wéi e Straussen-Ee. Mä et war ëmmerhin nëmme en Ee...

De Mann muss wiirklech en Ekel gewiest sin, well wéi hien déi Bescherong gesouch, do sot hie wuertwiertlech: Pëh... En Ee as nach ëmmer besser wéi alt erëm e Meedchen. As dat nët schlëmm? An dach hat den Ekel keng Rou. Hie leet d'Gackelchen an en Eck vum Zelt, a rennt an d'Nopeschduerf, fir séngem leschte »Sprëssléng«, wéi e sot, eng Braut ze kafen.

Dat schéinste Medche vum Duerf konnt hien engem Papp ganz deier ofkafen, a krut et esouguer gläich mat heem. D'jongt Meedchen huet do mat dem Heeptläng sénge villen Duechteren zesummegeliift a geschafft. Vun enger Houchzäit gong natiirlech keng Ried. Wéi d'Medercher dun enges Daags um Feld geschafft hun, haten si op eemol kee Som méi, an eent vun hinne gong heem es sichen. Hei, do gesouch et jo nët d'Ee am Haff erëm rullen, an sech selwer e Liddche sangen. Dat Liddchen huet sech em e Papp gedréit, deen him eng Braut siche wär, a vun him selwer, deen elo spadseiere géng.

D'Medchen huet d'Ee hannescht an säin Eck geluegt a gong erëm op d'Feld.

Esou gong et puer Deg hannert eneen. All Kéier gong en anert Medchen neie Som heem sichen, an all Kéier as d'Ee am Haff gerullt an huet gesungen. Du gong dann d'ugeschmierte Braut vun der Aarbecht um Feld ewech, heem frësche Som sichen, a begéint och erëm d'Ee. Och si leet d'Ee erëm hannescht an säin Eck nodeem et em nogekuckt a säi Liddche gehéiert hat.

Mä doerno gong et gläich bei säi Papp op d'Nopeschduerf, et kräischt a seet:,, Ech kommen erëm heem. Ech wëll nët d'Fra vun engem Ee sin...

De Papp awer, dee wouss Rot: Du muss erëm hannescht gon. Mä hei as e Mëttel, dat aus dem Ee e Mann mécht. Lee d'Ee op en Teppich aus getrëtzte Fibere vun Zockerplanzen, schëtt kache Waasser drop, reif d'Ee mat deem Mëttel an an deck et zou mat waarmen Decken. Wann de Mann d'Äerschiele sprengt, da schëtt de Rescht vum Mëttel a waremt Waasser, a wäsch hien of dermat. Verstopp d'Äerschuelen awer gutt. Lee se ni bei de Kapp vun déngem Mann, soss gët hien erëm en Ee...

D'Medchen huet dat alles richteg gemat. An no kuurzer Zäit héiert et eng Stëmm, déi ënnert der waarmen Decken, séngt:

Ech hun ee Been, dat wiisst / an elo nach
[eent.
Ech hun en Arem, dee wiisst / an elo nach
[een.
Ech hun e Kapp, dee wiisst, an e Réck-
[Kräiz,

Aën, Oueren, eng Nues.
Elo sin ech fäerdeg...

An deem Ament spréngt d'Schiel op, an ee schéine jonge Mann stong vrum Meedchen. Hatt huet nach alles gemat, wat säi Papp gesot hat, a war glécklech, elo e richtege Mann ze hun.

D'jong Fra as direkt bei hire Papp gelaf fir him déi gutt Nouvelle ze soen. Och de Papp war frou, an hie gouf sénger Duechter alles mat, wat hire Mann elo bräicht. Dat war e lieder Rimm, e lieder Mantel, e Schëld mat Fiedere rondëm an eng Lanz.

De jonge Mann huet doheem gläich alles ugedonk, a gong sech matten an d'Duerf op séngem Papp, dem Heeptläng, säi Stull setzen.

Alles koum kucken, an huet sech gefrot, wien do esou frech wär, sech op dem Chef

säi Stull ze installéieren. Och den Heeptléng kouw, a frot deen Neien, ganz verwonnert:

- Wëllkomm am Duerf, mä, so, wou kënns du hier ?
- Erkenns de mech nët, frot deen Neien ?
- Ech hun dech nach ni gesinn, war d'Äntwert.
- Ech sin däi Jong, dee bis elo Ee geheescht huet ...
- Ee ! sot de Chef ganz verwonnert, Ee, mä wéi bas du dann e Mann gin ?
- Dat as d'Wierk vu ménger Fra ...

D'jong Fra huet dun alles erzielt, an de Schwéierpapp war esou frou, dass hien hir eng ganz Häerd Randbéischte schenkt, a säi Jong zu séngem Ramplassong ernennt.

De jonge Mann awer, deen huet nët laang derno sech eng aner Fra gelescht. Séng éischt Fra war du ganz trauereg, zemol déi Nei ganz gaschteg mat hir war.

Mä si huet sech ze hëllef gewousst. Si kroopt déi al Äerschuel erëm erbei, an täselt se heemlech rondëm dem ontreie Mann säi Kapp, wéi e liddereg op séngem Leër loug. Gläich drop rullt en sech a séng Dekken an, e fängt un ze jéimeren:

Ech hun een Arem verluer / an elo nach een.
Ech hun een Arem verluer / an elo nach een.
Ech hu mäi Kapp verluer, a mäi Réck-
[Kräiz.

D'Aën, d'Oueren an d'Nues.
Elo as et geschitt ... Elo as et eriwwer ...

Wéi d'Fraen d'Decken ewechzéien, do läit nëmme méi en Ee um Leër. Et war en enormt Ee, mä ëmmerhin nëmme en Ee ... D'ganz Duerf kouw kucken a kräischen. Mä d'éischt Fra hat keen Erbaarmen. Si gong erëm heem bei hire Papp an d'Nopeschduerf. Duer kouw de Schwéierpapp du biedelen, si soll dach erëm e Mann aus dem Ee man ...

D'jong Fra huet endlech nogin ënnert der Bedingong, dass hire Mann hir dann ni méi Onrecht déit, well e soss erëm direkt an en Ee, an dat fir ëmmer, verwandelt géif. Si mécht erëm de ganzen Hokusfokus wéi déi éischte Kéier. an et huet och erëm richtig geklappt. De Mann war erëm do.

Glécklech an zefriddan huet hien dun erëm mat der éischter Fra gelieft, a sech wuel gehitt, hir nach eng Kéier een Anert duer ze zëtzen oder hir soss Onrecht ze din.

Ry Boissaux

Angscht!

D'Maus fährt d'Kaz
D'Kaz raumt d'Plaz,
si fährt den Hond.
Mat oder och ouni Grond
fährt den Hond säin Här.
An d'Häre kuschen nawell gär,
dat héiert een an engem Stéck
schéi brav vrun engem Fraebléck.
D'Fra, déi as Här am Haus.
Ma si fährt d'Maus.
Sou fährt mir all matenaner
Gelungenerweis, een deen aner.

Pir Kremer

Kannereg Iddiën an eng gescheit Kou

Dem Marco séng Mamm as vergësserlech. Si muss sech alles opschreiwen, fir sech Zäit an Ierger ze spueren. Dann hängt se sech z.B. munnechmol en Ziedel un de KILLSCHAF: Mar Frigo entdäen! An deer Saachen nach. De Marco weess dat, an e fënt dat mat sënge fënnef Joër ganz wichteg, sou wichteg, datt doraus eng schéi Geschicht gouf.

Niewent dem Haus, um Enn vum Duerf, as eng grouss Perch. Souwäit déi un de Gaart stéisst, gët den Drot vu Péil gehalen, déi fest gebaut sin, fir datt d'Kéi den Zonk nët ëmdrécken an nët an de Gaart abrieche kënnen. Mä, wéi Déier nun eemol sin, hun se sech well dack un de Steng geriwwen, de Réck dru geschuppt a mat de Käpp derwidder gestouss, bis d'Péil bréckeleg gin. Ee Poul huet e puer Zillen an en aneren d'ganz Kopp verluer. Nach e bëssen, dann trëllen s' an e Koup.

Dem Marco säi Papp weess an dene Saache Bescheid, an e baut d'Péil erëm op. Deem enge setzt en e puer Zillen an an deen anere gët uewen nei opgebaut. De Marco kuckt voll Interessi no. En as houvreg op säi Papp, well dee kann alles. »Sou!« seet de Papp, »sou!, sou as dat rëm an der Rei!« E riift säin Handwierksgeschir beieneen an dréit et an de Schapp.

Et as d'Fro, ob déi Déier esou laang dervun ewechbleiwen, bis alles fest an dréchen as. Duerop soll de Marco uechtgin, mä hie mécht dat nët gär. Et seet him näischt. Hie wëllt näischt mat Haus- a Péilgeschichten ze din hun an doruechter rennen. Op eemol kritt en eng Iddi.

»So Mammi,« kënn en an d'Kiche gerannt, »so, Mammi, mir müssen och en Ziedel un d'Péil hänken, wéi s du et méchs. Da wëssen d'Kéi, datt se nët dru stoussen duerfen.«

D'Mamm huet an der Kichen ze din a weess nët gläich wuerëm et geet, bis de Marco hir alles genee duerleet.

»So, Mammi, kënn Kéi och liesen?«

D'Mamm wollt scho nee soen, awer dem Marco säi Gesiicht as esou doudeescht an esou naiv, datt si léiwer äntwert: »Du misst dat emol probéieren, ob se domm sin odder gescheit.« Dobäi muss se sech ëmdréien, fir em nët an d'Gesicht ze laachen. Si kuckt séier an d'Kachdëppen, wou e gudde Brot kréckelt.

De Marco leeft séier bei säi grouss Brudder, biedelt a biedelt a gët sech nët bis deen zwee Blieder aus engem Heft räisst a mat engem décke roude Stëft drop moolt: **OPPASSEN! NËT STOUSSSEN!**

Déi zwee Blieder hänkt de Marco huerteg mat enger Ficelle un d'Péil. An da leet en sech gespaant op de Bauch duer, a biicht, de Kënn an d'Hänn gestäipt.

Iwwer d'Gewan bléist eng reng Lëftchen, déi d'Blieder lëschteg danzen deet. D'Kéi hun eppes an uecht geholl. Eng kënn erbäi a bekuckt sech dat Dëngen emol méi no. Mee, well jhust e Stouss Loft geet, deen d'Blieder fladderen deet, erfieert se a mécht e Saz hannerrécks.

D'Loft huet dat eent Blat ewell erofgeblosen an et trëndelt héich duurch d'Luucht fort.

Duerno gët et méi stëll. De Virwëtz stëppelt d'Kou; si kënn erëm, ëmmer méi no, bis jhust virun d'Blat, si schnoffelt e puermol drëm, rëselt de Kapp...

De Marco as séileg. E packt sech nët méi. »Mammi, komm séier kucken, d'Kou liest.« A wiirklech as se mat hirer breder Maul lo jhust derwidder. Si schnoffelt a bléist nach e puermol rondëm d'Blat, an dann, streckt se d'Zong eraus an huet juppdech de Pabeier geschnappt. Den décke Kapp geet op an of, wéi d'Déier machen, wann se eppes gär aus dem Maul lass wieren. — Dovu weess de Marco nach näischt an hien as iwwerzeegt, datt d'Saach geklappt huet.

»Mammi, Mammi, d'Kou huet jo gewénkt, jo ganz sécher, an och mat den Ouere ge-

maach, an elo weess si et auswenneg, a si kann déi aner dat och léieren.«

De Marco as wéi jhauseg a rennt uechter d'Haus. Jidderee muss d'Geschicht e puermol nolauschteren, an him Recht gin. »Eng Kou liese léieren, dat huet de Marco fäerdeg kritt!«

»Wou en déi Konschten nëmmen hier huet«, denkt d'Mamm, »hoffentlech as en derno an der Schoul och esou aläert.«

Den aneren Dag huet de Papp d'Kéi ewechgeholl. Sou blouf dem Marco d'Freed, an de Glaf: d'Kéi kenne liesen.

Pauline Schroeder

*Der Konscht muss een ënner d'Ärem gräifen,
sot de Mann, du huet en de Jhorschli vu
Gréiwemaacher an d'Luucht gehuewen.*

*Dee gäär danzt, deem as gut geien.
Wann een dänzereg as, fënt een och e Päifer.*

Footings-Lidd

1. All schéine Sonndeg Muergen
Gi mir hei aus der Stad,
An trëpplen ouni Suergen
En heemlech, liichte Pad.
Mir zéien duerch eist Ländchen
An aller Herrgottsfréi,
Hu gär en doftge Wëndchen,
Vergiessen all Suerg an all Méi.
- Géi mat an d'Eislek op e Footing,
A wäit an d'Sauerdall.
Mam Auto méchs de gär e Looping,
Hei kanns de raschten iwerall.
A wuer de Wee och féiert,
Du fënds mat sécherem Gefill
Op jidder neier Kéier
Deer schéiner Plazen sou vill.
2. Hues du verstëbst déng Longen,
Da géi mat op den Tour.
A gët e Lidd gesongen
Fills du dech neigebuer.
Hues du am Blut eng Stauung,
Eng bleech a blatzeg Min,
A plot dech déng Verdauung,
De Footing, dat as d'Medezin.
3. De Bësch as onsen Hôtel,
Do brauchts de kee W. C.
Eng mëll a mockleg Fautell
Fënds du am jonge Kléi.
Looss d'Spéisser fir sich baangen,
Si fäerten d'Sonn an de Reen
Mir gin ze Fouss a sangen:
Wéi as onst Ländchen esou schéin.

... tz

Gedichter op Éisléckesch

*D'Zéckt verjeet,
āwer däämno*

Wann no éngem verräänte Wanter
āwwer no par Däg Sonn
beemol erëm Schni léckt am Miäärz
an 't as su as wi ëm Allerhëljen,
da weess ee wi kuurz datt de Summer wor !

Wann een d'lesst Stonn vam Trimester
āwwer nom lesste Gelaachs
beemol eléng an der Schull sëtzt
an 't as su ruig ëm d'Stroossen,
da weess ee wi lang, datt de Summer dack
[as!]

Jann a Mann . . .

Jann a Mann sät, hä wësst watt loos wirr
Jann a Mann sät, hä wësst watt do ze maa
[wirr]

Jann a Mann sät, hä jiff et anneschter maan
Jann a Mann sät, hä jiff dër watt Neits son
Ma jiff en et dach nëmme son!

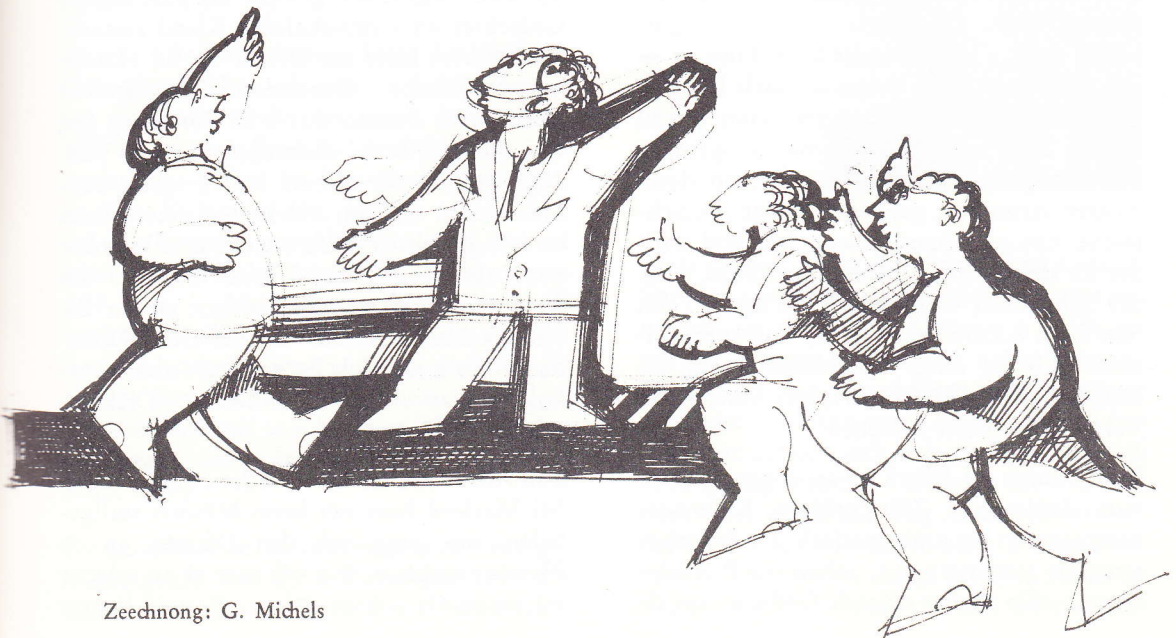
'T mécht ee wi d'Léckt

Naïts schliift een
't schafft een am Dog
wann et Mëttig as ësst een
soss as nomëttes näist mat éngem
[aanzefänken]
laas den Owend jeet een e Patt huallen
da schafft winnigstens de Mog !

An da soll ee fru matenee sën!

Hän
an
Hatt
an Hatt
an Hän
Hatt nët
an Hän nët
an Hän nët
an Hatt nawell grad
't hat kéngt jätt enddoocht
Hatt hat näist
An Hän hat o näist
du juff et o näist!

Jpgr

Eis Verstuerwen

Elsen Albert

(1904-1972)

Ech war eng Kéier an engem Gaart. Dee Gaart loug hannerwands; e war nët ze grouss, an 't huet ee sech hemelech dra gespiirt. Ech kouw laanscht e Rondel mat treihäerzegen Aarmenäercher, laanscht e Stéck Wues, dat no Landloft geroch huet; a ganz am Fong huet eng Rëtsch léiwer Viélécher sech genëscht zesummedegréckt. Niewent mir stung den Elsen's Albert a sot ouni Opwand: »Dat as mäi Gaart. En aneren hun ech nët.«

Den Albert gouf um Land gebuer; séng Wéi war d'Duerf, an déi Wéi huet e mat an d'Liewe geholl. Aus allen Ecke vu sänge Geschichte komme gelleg Leit vum Land äis entgéint, einfach, onbeholfen Mënschen, déi sech mat hire quokelege Saachen ouni vill Gedäisch erëmklappen, déi an enger klenger Welt liewen, wou Glawen, Frëndschaft an Trei nach nët verdriwe sin. Den Albert hätt selwer an eng vu sänge Geschichten eragepasst: en huet keen Ophiewes gemaach, sou datt een e bal fir schei gehaalen huet an doduurch keen Opstreech iwwer säi gutt Häerz a säi weecht Gemitt krut. Hien as — ech schwätzen, wéi wann en nach hei wär — hien as de bore Géigendeel vum Rebell a vum Bohémien, e streit mat kengem, e geet roueg op deem Pad weider, op deem Anerer virun him gungen. All dat Freeschlescht, dat sech hautjesdaags hin and wider an der Konscht Meeschter mecht, ouni der Schéinheet ënnerdénge ze sin, all dat fënt beim Albert keng Gnod; wou eppes Elenes sech an sänge Geschichte weist, do kënnt et schei a verschotert, wéi wann et em Verzechnes wëllt heeschen.

Dem Albert säi Wierk as an enger Onmass vun Zeidongen, Zäitschrëften, Kalennere verspreet; et as gréisstendeels an däitscher Sprooch geschriwwen: schon op Première huet e säin éischt däitsch Gedicht un de

Mann bruecht. E war Feier a Flam fir d'Kuerzgeschichten: Geschichten aus dem Duerf, aus der Vergaangenhät, aus dem Niwelland vun der Seechen, Krëschdaagsgeschichten.

Am Lëtzeburgesch huet en zum dacksten der Lyrik séng Opwaart gemaach. Den Zock zum Theater hat e guer nët; d'Onrou vum Dialog war sécher senger gemittlecher Natur zewidder. A senger Lyrik gët et keng Oprover; en as eeneg mat all Deem, wat ëm en as. Ma heiandsdo ziddert hantert där Rou eng hemelech Melancholie, géif ee mengen. Eng ganz Rei lëtzeburger Komponisten hu sech vun där einfacher Sprooch begaachele gelooss an hun eenzel Gedichter an e musekalecht Kleeid gestach. Den Albert huet am Ufank fir de »Landwirtschaftleche Genossenschaftskalender« geschriwen; duerno war e 25 Jor laang eng trei Hëllef fir de »Baurekalenner«. Vum »Marienkalender« kouw kee Jorgank ouni hien eraus; och am »Ucht-Kalenner« huet en nët gefeelt. Derniewent war e Mëmber vum »Institut Grand-Ducal, Section des Arts et des Lettres« a Präsidant an der Bibliotéikskommissioun vun der Stad Lëtzebuerg. En huet déck Frëndschaft mam Ausland a mat villen auslänneschen Dichtere gehalen.

Den Albert hat en Albert-Schweitzer-Häerz. Säi Matleed huet nët beim Mënsch stallgehalen, ma gung och den Déieren an de Planzen entgéint, sou wéi mer et an etleche vu sänge Gedichter spiren. E war laange

Jore Vizepräsident an der lëtzebuerger Sektion vun der »Fondation Raoul Follereau« an e gudde Frënd vum Follereau selwer. En huet och déi Blann nët vergiess an hinne aus senger Wierker virgelies.

Den Albert Elsen koum de 15. Juli zu Recke bei Miersch op d'Welt. No der Primär- an der Uewerprimärschoul huet en den Dikrecher Kolléisch an d'Cours Supérieurs gemaach. Mä säi Plang, Professer ze gin, as du an d'Waasser gefall: et gouf vun uewen erof gesot, dass dat Fach iwerfëllt wär; fir ugestallt ze gin, wär an denen nächsten zéng Jor keng Aussicht. De Noutstopp war du

den Office des Assurances Sociales, dee gär gehollef an den Albert 1926 opgeholl huet. Obschonn en 1969 mat dem Rang vun Direktiounsinspekter ausgetrueden as, glewen ech nët, datt en an all dene Joren och nëmmen een Dag bei senger Aarbecht glécklech soll gewiescht sin. E krut nët vill Sputt gelooss, fir seng fräi Zäit no sengem Goût anzerüchten. De 7. Februar as en onversins gestuerwen.

Wann d'Konscht dora besteet, d'Natur ze vermenschlechen, da war den Albert Elsen wirklech en Dichter.

Jos. Berrens

Léon Moulin (1897-1974)

Et war e kalen a renegen Dag, den éischten Dezember 1974, wéi mer de Léon Moulin um Nekloskiirfecht hu misse begruewen. Vill Frënn aus Stad a Land hun em déi lescht Eier gedon fir him fir ëmmer Äddi ze soen. Et wusst een, datt en e bësselchen op der Broscht gepaakt war, mä et huet keen dru geduecht, datt en esou séier vun eis géif goen. »Eis Sprooch« konnt nach säi leschten Artikel bréngen iwwer de Variété-Artist Litty an et wor vun him geplangt fir eis där Saachen aus dem Theater an dem Variété nach méi ze schreiwen. Well hie wor en Theatermann, dee vun 13 Jor un op der Bühn stong.

De Léon Moulin, de Mulléngs Leo, wéi e genannt gouf, wor de 4. Dezember 1897 am Häerz vun der Stad, an der Dräikinneks-

gaass gebuer. En as och senger Stad a senger Sprooch trei bliwwen. En huet säi Stater sou treisch an esou mat Respekt a Léift geschwat, wéi een et haut bal nët méi an der Stad héiert, eng Koinésform huet et iwwerdrubbert. Säi Papp wor Coiffeur an de Léon huet dat Handwierk och geléiert, mä säi Wee gong anescht. Et huet hie vill méi nom Theater gezun; seng Ausdrockweis, säi Schwätzen a Poteren, jo seng Stëmm, warem an häerzeg, sin dat gewiescht, datt en op eng Plaz geféiert huet, datt méi spéit säi Be-

ruff sollt gin: e gouf Spriecher am Radio. 1924, wéi fir d'éischt probéiert gouf am Studio an der Beaumontsgaass aus dem Sender um Kuelebiërg, huet en ugefaang an 1933 koum en an d'Villa Louvigny an de Park. Wéi dunne den UKW gebuer gouf, sou wéi mer en haut kennen, du koum dem Léon Moulin séng grouss Stonn: an egene Sendunge konnt e säin Talent weisen a séng Geschichten erzielen, aus der Stad an aus dem Land.

Séng Sendunge waren ëmmer propper a fein, hien hat säi Genre, deen esou ville Leit gefall huet, an a méi wéi engem Haus huet et geheescht: »Roueg, de Moulin kënnt!«

Am Theater war en iwwerall derbei an huet bal an eisen Theaterstécker alleguer matgespillt, of se nu vum Dicks, dem Batti Weber, Andréi Duchscher, Max Goergen, Nicki Laux, E. Boeres asw. waren.

Am éischte Krich (1915) huet e gehollef d'Theatergesellschaft »La Montmartoise« grënnen, 1927 geschouch dat selwecht, wéi de Grupp »L'Avant-Scène« op d'Welt koum, e Grupp, deen nëmme franséisch Stécker bruet huet, do huet hie bal ëmmer d'Haaptroll gehat.

Hien huet och gehollef Texter fir Revü schreiwen a laang Zäit an der »Obermosel-Zeitung« eng Rubrik op lëtzebuergesch gehat, wou en iwwer alles, wat e gesinn huet, geschriwwen, besser gesot gepotert huet. D'Lëtzebuergesch loug him ganzeg uewen, et méi wéi respektéiert an héich gehalten,

a grad esou huet en u séngem klengen Land gehaangen. Déi Schmod, déi et an der Zäit vun 1940—1945 erliewe musst as esou an e gaangen, e musst sech dees lass maachen an en huet säi »Fuuss« geschriwwen, an deem e sech an déi uereg Zäit, fir eis haut eppes zevill verklauseliert, beschreift.

E Bichelche mat Biller dran, fir Kanner geduecht, huet en iwwert d'»Seche vum Krich vun den Heespränger an de Goldkiewerlécken« erausgin. Sou Geschichtercher sin och op enger Plack vun him iwwer d'Routkäppchen an den Daimlerlek, d'Geschicht vum Döschelchen deck dech, Geschichten aus der Uucht, d'Siweschléifer vun Holle-rech an d'Wichtelcher vu Beggen ze héieren.

A sénger fräier Zäit war en e Fëscher mat Läif a Séil, a wann ee séng Plack lauschtert mam Batty Weber séngem Lidd »Wa mer muerges fësche gin«, da mengt een et géif ee séng Freed méi wéi eraus héieren.

Mat der selwechter Freed séngt en dem Putty Stein säi Jeërlidd. 1973 huet de Raymond Tholl eng Plack iwwer a mam Léon Moulin erausgin op deer de L. Moulin eis fir ëmmer lieweg bleift, sou wéi e war: e léiwe gudde Mënsch.

De Léon Moulin huet eis verlooss, mat him as och eng Zäit aus eise Kulturlieden op en Enn gaang, awer duurch säi »Fuuss« a séng Placke bleift hien dach ëmmer lieweg.

Mir hu mat him e gudde Mënsch an en iwwerzeegten Unhänger vun eiser Sprooch verluer. Eier séngem Udenken. — Der Famill eist déifst Bäileed. hr.

Victor Neuens (1898-1975)

E gudde Frënd vun eiser Aktioun a vun eiser Sprooch hu mer den 1. Februar 1975 verluer. Mir woussten, dat den Neuense Vic zënter enger Zäit nët méi grad an der Rei war, mä datt en äis esou séier fir ëmmer verloosse géif, dat hate mer eis awer nët erwaart. Vun him kann ee soen: »e brauch nët méi erëm ze komme fir ze schaffen«, well sou laang en nëmme wibbele konnt huet e gewuddert a geschafft a geschriwwen.

Schreiwe wor egentlech en éischt Stéck vun him. En huet emol gesot, hie misst schreiw, wann en dat nët méi kënnt, dann hätt d'Liewe fir hien dat Bescht an dat Schéinst verluer. En huet geschriwwe bis an déi lescht Liewesdeg, a vu Jonktem un. Um Büro, wou e musst a fir d'lescht Korrespondent am Service commercial wor, d'Pensioun krut en den 1. Mä 1958, an doheem, wat en äis ze soe wouss.

De Victor Neuens wor de 4. Abrëll 1898 zu Esch-Uelzecht an enger Eisebunnerfamiljen op d'Welt komm. No véier Jor an der Industrieschoul musst e schaffe goen. Den Dram op d'Universitéit ze goen wor du eriwuer. Mat 17 Jor koum en op d'Schmelz, Enn 1915. Do huet en da säi Wee gemaacht. 'T war d'Zäit vum éischte Weltkrich an e puer Joër virdrun hat de Siggy d'»Nationalunion« gegrënnt. 1914 as de Vic Neuens Member dervun. E war begeeschtert fir d'Lëtzebuergesch an an der »Natioun«, d'Zäitschrëft vun der Nationalunioun, si séng éischt lëtzebuergesch Gedichter gedréckt gin. Wat en do ugefaang huet, op deem Wee as e virugeschréckt. Du grënnt e mat anere jonge Leit, dem Max Goergen, Jos. Hurt en Theaterverlag an 1925 d'Zäitschrëft »Jong-Hemecht« mam Ënnertitel »Zeitschrift für Heimatliches Theater, Schrift- und Volkstum«. An der Nummer 8, September 1935 heescht et dann »wéinst besonneschen Emstänn« wir e gezwongen

vum 10. Jorgank un aus der Redaktioun auszetrieden; de Max Goergen huet d'Redaktioun iwwerholl, de Friny Gilson de Verlag. Den Theater loug hinnen zimlech uewen an nieft hire Wierker hun se Stécker vum A. Weis, A. Berens erausgin. Vun him koum 1922 dat éischt Stéck: Eng komesch Verwiesselong, dono nach vill, mat dräi komesche Virträg, méi wéi zwanzeg. — A wien hätt a sénger jonger Zäit nët emol an engem Stéck matgespillt, dat vum Vic Neuens war? — Do denkt een un: Doheem nët wuel, néiere wuel; De Stoffel als Baartmécher; Fir Kräiz a Glaf; De Braconnier asw. E Gedichtband, deen e »Méng éischt Blumen« genannt huet, koum 1923. En anere Gedichtband gouf 1946 beim Ney-Eicher, Esch-U. gedréckt: »Käiz a Kroun«.

D'Zäitschrëft »Jong-Hemecht« as fir eis haut dat Bescht, wat mer aus där Zäit op deem Gebitt kennen. Nët nëmme fanne mer doranner e sëlliche Notizen a Matdelongen aus dem Kulturliwën (Litteratur, Folklor a Sprooch) hei am Land, nieft Opstellonge vu Bicher an Artikelen, déi dermat ze din hun, mä och Artikelen, déi Hand a Fouss hun. De Vic Neuens huet dee grouse Verdéngscht, datt hien dem Fr. Léger séng Doktordisseratioun iwwer dem Méchel Rodange säi Renert drécke lous, e Wierk, wéi et nach haut iwwer kee Lëtzeburger Dichter besteet.

D'Theaterstécker si besser gaang wéi d'Jong-Hemecht a mat de Suen dovun as d'Jong-Hemecht bezuelt gin, sou huet en erzielt.

Et soll hei nët iwwer de literaresche Wäert vu séngen Theaterstécker a Gedichter geuurtelt gin, mä, dat duerf ee behaupten, wann se nët gewiescht wiren, da wire mer vill méi arem op deem Gebitt. Wat fir eng Stécker hätte soss kënnen um Duerf gespillt kënnen gin? Si sin esou wéi d'Leit se gär hatten, si konnte mat Kräischen a mat Laachen, a sollt hien, wéi geschriwwe gët, nëmmen d'Sonn gesinn hun, de Misär an dat Soziaalt op der Säit gelooss hätt, jee, sech nët kritesch mat sénger Zäit auserneegesat huet, da muss een dach nët mengen, datt en dat nët gesinn hätt — hien huet et erlieft — fir wat hätt en sech soss esouvill op anere Plazen drëm gekëmmert. An domat menge mer d'Politik an déi en 1946 als Konsellje an den Escher Gemengerot komm as an eréischt 1964 ewech dervu koum. Grad esoulaang, 18 Jor, wor e Präsident vun der Schoulkommissioun an dernieft Member am Aarmebüro.

De Vic Neuens wor e religiése Mënsch, deen et mat sénger Iwwerzegong eescht gemenzt huet; fir sozial Froen hëllefen ze léisen stoung en do; fir de jonge Leit virunzehëllefen as en zem dacksten nët fir näischt ugesprach gin, en huet gehollef, wou e konnt a wéi et gOUNG.

Et wonnert een sech dofir nët, datt en och an der Gaart an Heem-Liga matgeschafft

huet, hien hat dat Soziaalt dervun agesinn, nieft dem Wäert fir d'Gesondheet, déi d'Gaardenaarbecht mat sech bréngt. Do wore jorelaang am Comité vum Landesverband a Präsident vun der Regional vum Minett.

Wéi d'Schreiwen him Zwank wor dat beweisen nach séng aner Aarbechten: e wor 45 Jor laang Korrespondent fir Esch vum »Lux. Wort«, huet jorelaang an der »Zäitschrëft vu Gaart an Heem« matgeschafft, an der Säit Gaart a Gewan vum »Lux. Wort« wor hien et ëmmer, dee säin Artikel fäerdeg hat, éier déi aner dru geduecht hun, d'»Heimat und Mission«, d'Zäitschrëft vun den Herz-Jesu-Patre vu Clairefontaine huet séng Etüden iwwer »Religiéis Dichtung zu Lëtzebuerg« bruet a fir Festbroschüren a soss kleng aner Saache konnt en nët nee soen.

De Vic. Neuens konnt den 11. August 1973 nach d'gëllen Hochzäit feieren, et wor eng vu sénge gréisste Goldstonnen am Liewen. Den 1. Februar, jhust viru Liichtmëssdag, as de Vic Neuens an eng besser Welt gaang, wéi mer soen. Vergiess kann en nët gin, séng Aarbecht as säi Monument, dat nët vergoe kann.

Sénger Famill eist déifst Bäileed. hr

Den éischten Zweck vun der Sprooch as sech ze verstoen...
dofir soll den Ausdrock nët zweedäiteg sin

(O. Behaghel)

Nei Bicher

Michel Rodange — *Gesamtwierk* — mat Kommentaren a Glossaren. — Éischt an eemoleg Ausgab vu sänge Saachen alleguer. Zentenar-Ausgab — erausgi vum Prof. Cornel Meder, mat drugeschafft hun de Prof. P. Goedert, Prof. Fernand Hoffmann, Carlo Hury an Henri Rinnen, mat an dernieft 18 schwaarzweißsen Illustratiounen, Zeechnong vum de Lëtzebuenger Moler: Will Dahlem, Willi Faber, Edmond Goergen, Michel Heintz, Pél Schlechter a Pitt Weyer. Unhank Bilddokumenter. Nummeréiert Oplag vun 1-2000, schéinen Aband mat goldege Fussimboler. 858 Säiten. Präis 1600 Frang. Comptoir de l'Edition Krippeler & Cie. Lëtzebuerg. 18×23.

Mat dësem Titel as virun enger Zäit dem M. Rodange säi gänzt Lieweswierk erauskomm. »Eis Sprooch« hat d'Wierk ewell an der Nummer 2 1973 ugekënnegt. Deemools gouwen nach eng bibiofil Ausgab an 2 Bänn vun nëmmen 28 Stéck (Präis 28.000 Frang); eng Luxus-Ausgab vu 3.500 Frang (bei der Suskriptioun vergraff) an eng Pracht-Ausgab vun 100 nummëréierte Stéck, och 3.500 Frang, opgezielt.

D'Wierk kënn an der Rei »Klassiker vun der Lëtzebuenger Litteratur« als éischte Band; den zwete Band soll d'Schaffe vum Auguste Liesch bréngen.

Mir hun alleguer bis elo am allermeeschten ëmmer nëmme vum Renert héieren an et muss een direkt zouginn, datt dat och dem Rodange säin Hauptwierk as. Et steet esouwuel litteraresch wéi och sproochlech iwwer sängen anere Gedichter, wäit iwwer denen däitschen. Bei dene leschten duerf een awer nët iwwersinn, datt déi an enger Zäit entstane sinn, wou d'Tendenz esou wor an dee Genre gelieft huet. Si sinn dofir nët schlechter wéi aner aus där Zäit vun aneren Dichter, hei bei eis odder am Ausland. Bedenkt een dann nach, datt guer näischt gedréckt gouf, wat »freigeistig« konnt sinn (vgl. z. B. d'Bréifkëscht am »Luxemburger Land« an an »Ons

Hemecht«), da konnten se nët anescht ginn. A wéi as de Renert opgeholl ginn?

Ewell 1927/1928, wéi de Jos. Tockert d'Jubiläumsausgab erausginn huet — fir déi en de Lëtzebuenger Litteraturpreis krut — huet hie geschriwwen, et wir dach gutt an néideg, wann eng Kéier alles vum M. Rodange beieenen erauskéim. Dat as dann elo no ronn 50 Jor geschitt. Dem J. Tockert säi Renert wor och d'Grundlag fir dëst Wierk, mat sänge Bemierkungen an och séngem Glossar. Deemols hat de J. Tockert och virgeschloen d'Uertsdialekter, déi de Rodange fir déi verschidden Déiere geholl huet, konsequent a richtig an déi Duerfmondarten ëmzeschreien, well de Rodange et nët esou genee gemat huet, of dat nun déi Iechternacher, Veianer, Préizerdaller odder Eislécker woren. Dat as och an dësem Buch probéiert ginn, mä et muss een ageston, datt et aus en etleche Grënn glat a guer nët méiglech konnt sinn. Dacks as et nët gaang, wéinst dem Reim, ganz Passagen hätte missen ëmgeschriwwen ginn (wéi d'Préizerdaller), d'Eislécker as emol nët ze lokaliséieren, well de Rodange do souwuel Klierwer, wéi dees aus dem »Honds« eislek mat Wëlzer duurcherneegehait huet. Dernieft huet de Respekt virum Dichter dach och eng Roll ze spillen. Dat wat op deem Gebitt konnt geschéien war e bësselche méi Konsequenz dran ze schafen, et sief am Renert (odder an dem Grof Sigfrid séng Goldkummer); iwregens hat de M. Rodange a séngem egene Buch vun 1872, selwer deer Verbesserongen an Änneronge gemaacht.

Nëmmen hei soll nët doriwwer gestriden an diskutéiert ginn. Loosse mer léiwer kukken, wat an dësem Wierk dran as. Do hu mer emol déi gutt Aféierung vum Pierre Goedert, deen eis munches ze soe weess. De P. Goedert as Direkter vun der Schoul, déi den Numm Michel Rodange huet — an am Studentejargon »de Fiissche« genannt gët. Hien hat do mat de Studente vum 15. bis den 21. Dezember 1972 eng groussaarteg Ausstellung iwwer de M. Rodange, eng Aus-

stellung, déi bewisen huet, wat ee ka maachen a wat nach ze maachen as. Deemoools konnt een als Sensatioun eng Urhandschrëft vun der »Léierchen« gesinn, nieft engem Exemplar vum Renert an dat de Rodange selwer Notizen an Ännerongen dra geschriwwen hat. — An deem Zesammenhank freet een sech, wou dann déi Rodange Manuscripter solle sin, déi dach nach 1927/28 do waren. Well do waren se. — Fir d'zweet hu mer eng »Rodange-Zeittafel« vum Cornel Meder an deer eis dem Rodange säi Liebeslaf mat aller wëssenschaftlecher Grëndlechkeet duergeluegt gët. — Da kënn den éischten Deel: *Lëtzebuergesch*. — Virop natierlech de »Renert« deen eng Kéier an der Schreifweis a mam Text aus der éischter Opplag vun 1872 an dernieft, ëmgeschriwwen an d'Schreifweis vum Lëtzebuurger Dictionär (vum H. Rinnen), mat klengen Ännerongen an den Uertsdialekter an och dem Rodange séng Verbesserongen an ëmgeschaffte Strofen (vgl. och »Eis Sprooch« Nr. 2). Luewe muss een hei, datt d'Versen an de Gesäng nummëréiert sin, grad ewéi och am »Léiweckelchen« an dem »Grof Sigfrid séng Goldkummer«. Déi Zifferen sin an d'Glossaren dragesat gin. Op déi Manéier fént een d'Wuert huerteg am Text erëm an et as vill méi liicht fir eppes nozesichen. — Da kommen »Zwee kleng Gedichter: »D'Lidd vum Jéngster Dag« an »Heringen und seine Burg, Epistel am Möllerdaller Dialekt«.

Dono as et: »Dem Léiweckerche säi Lidd«, mat nummëréierte Versen, dat de Fernand Hoffmann no dene bis elo dräi bekannte Virlagen (Handschrëft, Text Tockert a Molitor) nei opgebaut huet. Dann: »Dem Grof Sigfrid séng Goldkummer, e Komédistéck a 5 Akten«. Dëst Theaterstéck huet de M. Rodange nom A. v. Platen séngem »Schatz des Rhampsinit« geschriwwen; déi Virlag soll haut nach do sin. — Am zweten Deel sin déi däitsch Texter. Fir d'éischt dem Rodange säin Tagebuch iwwer säi Kand a Meedchen: »Meine Tochter Elisa«. Ronn

160 Säiten däitsch Gedichter, zwéin Aufsätz iwwer d'Litteratur zu Lëtzebuerg a »Gedichter moralisierenden Inhalts«. — Besonnesch intressant as d'»Chronik von Waldbillig«, Notizen aus dem Rodange sénger Zäit vun de Gebräicher an dem Liewen am Duerf. — Den drëtten Deel as den »Anhang I, II, III«. An deem sin d'Glossaren, d'Notizen, d'Bemierkongen, d'Explikatiounen asw. zu den Texter, d'Virwuert vun der Ausgab aus dem Jor 1872, dem Rodange séng Verbesserongen an Ännerongen (matgedeelt vum Här Weber)), eng Lëscht vun den Uertschafte mat enger neier Kaart, gezeechent vum M. Ditsch, Notizen zu dene klenge Gedichter vum C. Meder. — De F. Hoffmann huet dann d'Wuert fir séng Aféierong a fir den text-kritischen Apparat mam Glossar fir de »Léiweckerchen«. — Vum H. Rinnen gët »Dem Grof Sigfrid séng Goldkummer« mat engem neie Glossar virgestallt. — De C. Meder bréngt da séng fläisseg Aarbecht mat Notizen a Bemierkungen, jee kuerz, d'Resultat vu séngem äerdege Nosichen zu der Tochter Elisa, den däitsche Gedichter, den Aufsätz, der Chronik an eng Opstellong vun der Rodange Famill. D'Rodange Bibliographie huet de Carlo Hury opgestallt, der Zäit no wéi séng Saache gedréckt si gin a wat iwwer a vum M. Rodange geschriwwen gouf.

Iwwer d'Illustratiounen ze riichten soll nët eiser Saach sin, eent duerf een awer soen, durcheweche sin d'Zeechnonge gutt, wann engem (perséinlech) dem Mich. Heintz séng méi gefalen. Et freet ee sech awer fir wat, datt an den Zeechnongen d'Texter sou eng bosseg Schreifweis musste kréien? Et kann een et wuel entschëllegen, wann ee seet, datt jo bis elo esou geschriwwen gouf, mä et passt nët. — Vun Illustratioune wiren nach ze nennen: d'Foto M. Rodange, déi vu séngen egenen techneschen Zeechnongen an déi vu sénge Schnëtzelaarbechten, Faksimilëen vun der Renert-Titelsäit vun 1872 an eng Säit mat séngen egenhännegen Ännerongen an deer Ausgab.

Et muss ee gestoen, datt et e schéint Wierk as mat deem e Mann geéiert gët; leider wéinestens 100 Jor ze spéit.

D'Buch as nët bëlleg, mä de Präis steet dach nach nët, besonnesch hautdësdaags, mat dene neie Pabeierpräisser a Lounkäschten, am Verhältnes zu deem, wat gebuede gët. 'T wor bestëmmt e grouse Riski vum Verlag esou eng héich Oplag (fir eis hei am Land) an an deer Ausstafféierung erauszegin. Fir dee Courage an déi Ausdauer, muss een him d'Hand drécken. — Dat Ganzt as an der St. Paulus Dréckerei gedréckt, zesummege-sat a gebonne gin; si huet sech e Merci fir déi propper, zerguttst a knécheleg Aarbecht verdéngt. — Alles an allem sief festgehalten: mir hun elo dem M. Rodange säi Liewes-wierk an engem Band virun eis leien, dat doduurch an duurch d'Fuerschen, apaarti vum C. Meder, dee Mann nees operstoë léisst, deen esou grouss Verdéngschter fir d'lëtzebuergesch Litteratur huet. Schued, datt et esou spéit eréischt erkannt gouf.

A. L.

P.S. D'Actioun Lëtzebuergesch hat virun zwee Joër dem M. Rodange séng »Léierchen« am Facsimilé erausgin. Vun deer Publikatioun sin nach en etlech Broschüren ze kréien.

K e u p Jos.: *Rousen an Haartnol*. Zweet erhänscht an erweidert Oplo. Virwuert vum Pierre Grégoire. 76 Säiten. Präis 160 Frang. De Frëndeskrees.

W e b e r Norbert: *Dicksereien*. 297 Säiten. Institut G.-d., Section des Arts et des Lettres. 1974. Präis 480 Frang. (Theaterstécker: Déck Nëss fir d'Vollek. De Bretzert. Dicksereien.)

Lëtzeburger Dixonär. — Dëser Dég gët de Lëtz. Dixonär fäerdeg. Déi lescht Liwwerong, déi 23. as am Drock. Domat as no 25 Jor Redaktiounsarbecht d'Wierk vun A—Z do. Den Züpplemënt as an der Virberedong ewell bis bei de »K« komm, an et

kann een dermat rechnen, datt dee ganzen Nodrag 1976 och gedréckt as. Sou hu mer dann e Wierk an deem eis Sprooch vu gëscht an haut fir eis Kanner a Kannskanner opgeschriwwen a versuergt as. — De *Präis vun dene véier Bänn ronn 2000 Säiten, nët gebonnen, wäerd ëm 1500-1600 Frang sin*. Et as wiirkelech fir haut spottbëlleg. Wien den L. D. nach nët huet soll sech begannen, well vun denen éischte Liwwerongen sin der nët méi vill do. Bestallt kann e gin an der Lëtzebuerger Wiederbuchkommissioun, 5, Bredewee (5, rue Large) Lëtzebuerg odder och an de Bicherbuttécker.

Gremling Fred: Gedichter

De »Gaart an Heem« vu Rodange, soss huet et Réiden op der Kuor geheescht, huet elo den 1. Juni séng 50 Jor gefeiert an eng Broschür erausgin. Dat geschitt jo méi dacks. Woufir, datt mir se hei extra wëllen nennen, dat as well se méi wéi aner opzeweisen huet. De Roger B i e v e r, deen déi Broschür gemaacht an zesummege-sat huet, hat déi gléckleech Iddi dem Ferd G r e m l i n g séng Gedichter zesummenzesichen an se an d'Broschür ze setzen. Domat éieren déi Rodanger nët nëmmen ee vun hire Leit, deen zéng Jor Präident wor, laange Joren do Schoul gehalen huet, mä och dernieft de Redakter vun »Eis Sprooch« vun 1952 bis 1962, e feiregen an e begeeschterte Mann vun eiser Sprooch. — Séng Gedichter stacken am Houlzer Buedem, ootmen déi Réidener Loft, se si käreg an ouni héich Gestachenes. Et as eng Freed an elauter se ze liesen.

Et as eng duebel Freed: eemol séng Gedichter beieneen ze hun, an dann, datt lo wou e 5 Jor doud as, un en erënnert gouf. — E gudder Portri vun him zeechent den Tony M o m m e r am Gedicht »Dem Schoulmeeschter Gremling säi Spigelbild«. — D'Broschür as beim Roger Biver zu Rolléng (Lamadelaine) a beim »Gaart an Heem« zu Réiden (Rodange) fir 100 Frang ze kréien. Et raut iech doudsécher nët, wann der se kaaft.

hr

Notizen

Wat hu s'an der Chamber vum Lëtzebuergesche gesot? (Aus dem Analyteschen)

1973: E. Bourgraff (CSV): 1976 feiere mer de Méchel Rodange. Déi kleng Statu, de Fiisschen, um Knuedler as dach sécher nët dat, wat de groussen Dichter verdéngt hätt. Et sollt e Kongkur ausgeschriwwe gi fir en neit Monument. Dernieft soll och eppes fir eis Sprooch gemaacht gin, an et kënt scho munneches duurch d'Stroossennimm geschéien. (29. 11. 1973)

J. Santer, Staatssekretär: d'Madame Lulling huet och d'Fro vum Lëtzebuergeschen opgeworf, déi Fro sollt ënnerstëtzt gin. Ech si mer dees bewosst, an ech weess datt eiser Sprooch eng grouss Bedeitong bei der Integratioun zoukënn. De Ministär huet dofir all Aktiounen an deem Sënn ënnerstëtzt. (29. 11. 1973)

1974. — Et gouf ganzeg vill vun *ale Buurgen* a vu *Musek* geschwat, an hei dat wat mer iwwer d'Sprooch fond hun:

Juncker (CSV) — 14. 11. 1974: Fir ofzeschlësse géif ech d'Regironn bieten de Lëtzebuurger Komponisten an Theaterschrëftsteller eppes méi ze hëllefen; an deem Sënn sollten och Nei-Oplage vu bekannte Wierker duurch Subsidie méi liicht gemaacht gin. *Menong iwwer »Eis Sprooch«* — *le phare, tageblatt*, 4. 2. 1975, vum M. K. — Generell kann ee soen, datt déi Publikatioun vun »erschreckendem Mittelmass« as ... Artike-

len iwwer Politik a Gesellschaft fele ganz, do wir dach am beschten ze beweisen, wat dat sou dacks genannt »rengt« Lëtzebuergesch soll sin ... »Eis Sprooch« as an deer Form vun elo an der Diskussioun ëm d'Lëtzebuergesch ouni Wäert.

D'Lëtzebuurger *Illustréiert-Revue* huet vum Abrëll un an all Nummer eng Kolonn fir »Eis Sprooch« parat. Jidderee kann do matschaffen. Profitéiert dervun a schreift hir är Menong.

Am *Hei elei* — *Kuck elei* (wat en Numm !), d'Emissioun fir eis op der Tëlevisioun, konnte mer dëslescht gesinn, wéi déi aus der *Arelle Géigend* sech fir d'Lëtzebuergesch intressieren. Si hun esouguer zu Déidebuerg (Thiaumont) e Sprooch-Labor ageriicht fir denen ze hëllefen, déi et wëlle léieren. Et wire verschidde Kommentaren zu deer Sendong ze maachen, z.B. woufir a wouhier s'et maachen, wéi dës Fro nach méi hätt kënnen ausgeschafft gin, mä dat wëlle mer fir de Moment loossen. — Eng zweet Emissioun goung iwwer (a mat) Leit, *Ausländer*, déi *hei am Land sin* an aus sech Lëtzebuergesch geléiert hun. Et wor interessant nozelauscheren, wat se derzou bruecht huet. Och dozou elo kee Kommentar. — Nëmmen eng Fro: Firwat hu mer vum Stat aus nach ëmmer keng Couré fir Lëtzebuergesch ze léieren ? Et weist sech dach stéits a stänneg, datt Intressen do as ?

Action Lëtzebuergesch, Postkëscht 98, Lëtzebuerg — Postscheck 6644 —
Kont bei der Spuerkeess, Lëtzebuerg 1000/7250/4

Präsident: Lex Roth, Dunant-Strooss 14, Esch-Uelzecht, Tel. 54 77 87

Sekretär: Laure Wolter, Collart-Strooss 22, Betebuerg (Bettembourg)

Caissier a Verlag: René Faber, Barriär- (de la Barrière) Strooss 14, Lëtzebuerg-Märel (Merl)

Redaktioun: Eis Sprooch, Heng Rinnen, Bëschstrooss 32 (rue de la Forêt), Lëtzebuerg-Zéisséng (Luxbg-Cessange) Tel. 48 61 37

Drock: Kremer-Muller & Cie, Gaarde-Strooss 56, (rue des Jardins), Esch-Uelzecht, Tel. 521 85

Cotisatioun 1974: op d'manst 100 Frang; Kollektivmëmbren: 300 Frang; Stodenten: 50 Frang

(Well d'Post déi Lëtzebuurger Nimm vun eise Stroossen an Dierfer nët all kennt, as et gutt, wann een de franséiseschen derbäi schreift.)

Aus der A.L.

Bréiwen

Esch-Uelzecht, den 10. Mäerz 1975

Un den Här Robert KRIEPS,
Minister fir d'National Erziéung
a fir kulturell Saachen

Léiwen Här Minister,

Fir d'alleréischt nach eng Kéier villmols merci, datt Dir eis esou fein empfaang huet an eis erlaabt huet, datt mir Iech iwer d'Uleies fir eis Sprooch e puer Ponkten ausernee di konnten.

Sou wéi Dir et gär gehat hätt, gi mir Iech eis Meinung iwert jidderee vun dene 4 Ponkten, iwert déi mir speziell Rieds haten op engem extraë Blat:

1. E Cours fir eis Sprooch
2. Eis Sprooch an der Schoul
3. d'Schreifweis
4. en Ënnerdaach fir kulturell lëtzebuergesch Saachen

Här Krieps, et as eis nët entgaangen, datt Dir en opent Ouer fir eis Sprooch huet, soulaang wéi dat Ganzt op feste Féiss steet an et a kengerlee Hisiicht op Fanatismus erauskënnt. Dir kënnt 'es secher sin, datt et eis op keen »-ismus« ukënnt, ma ganz einfach an ouni Hannergedanken dorop, fir déi Sprooch hëllef an der Riicht ze halen, déi mir schwätzen an déi zu eis gehéiert wéi all kulturell Wäerter, déi mir hun an och mat Recht an der Rei wëllen halen.

Am Numm vum Comité soën ech Iech eisen déiwe Respekt.

Präsident: Lex Roth

1. COURE FIR EIS SPROOCH

D'Menung war bis elo déi, datt keen Intressi do wir, nët bei eise Leit an och nët bei eisen Auslänner. Dofir muss ee sech wonneren, datt op eng kleng Notiz an den Zeidungen sech op ee Schlag direkt 180 Leit gemellt hun an déi Zuel ganz séier bis un 300 Leit eropging; am Ufank 53 Fransousen, 52 Belscher, 23 Hollänner, 21 Portugisen, en etlech Italiéiner, Spuenier, Engländer an esouguer en Tiirk.

Um Kiirchbiere hu sech aus de Büroë vum Europaparlament op den éischte Streech 30 Leit ugin, fir *nicht* der Aarbechtszäit Lëtzebuergesch ze léieren; déi aner Sproochen aus der C.E. gin an de Bürostonnen geléiert.

Zënter 4 Joër huet den Här Henri Müller, Professor an der Mëttschoul vum Lampertsbiere Coure fir auslännesch Bankleit gehal; dofir huet hien e speziell Schoulbuch ausgeschafft, dat op den Niveau hiheet, deen déi Leit gären an eiser Sprooch gife kréien;

et wir nawell nët vu Mutwëll, wann ee gif drun denken, fir dat Buch an den Drock ze gin.

Aus dem Minett (Däitsch-Oth) hu sech eng 20 »Frontaliers« op der Nanzeger Universitéit ëmfrot, fir e lëtzebuergesch Cours ze kréien; d'Saach schéngt d'Autoritéiten ze interesséieren.

Den 2. Mäerz 1975 konnte mir op der Télévisioun eisen direkte belschen Nopere hiert Uleiës un eiser Sprooch gesin an héieren; mir wore wiirklech platt wéi mir gewuer gufen, datt zu Thiaumont, an engem Sprooch-Labo, e Cours fir d'Lëtzebuergesch um Lafen as, extra fir déi Leit, déi hier an d'Land schaffen kommen.

Mir mengen, et wir néideg, datt eise Stat sech deer Saach esou séier wéi méiglech géng unhuelen, grad esou wéi mir verstinn, datt zënter Joër an Dag Courré fir aner Sproochen organiséiert an ënnerstëtzt gin; dene Leit, déi eis Sprooch wëlle léieren fir méi bei eis doheem ze sin a fir sech besser ze integréieren, musse mir d'Méiglechkeet bidden.

Mir si gär bereet fir bei der Organisatioun iwerall do eng Hand unzepaken, wou mir gebraucht gin.

2. EIS SPROOCH AN DER SCHOUL

Mir hun zënter engem Joër rëm e Schoulbuch fir Lëtzebuergesch; mir wëssen och, datt do nach dëst oder dat kënnt anescht dru sin oder gemaach gin.

Wat ze fele schéngt, dat as e Plang (plan d'études), wéi een eis Sprooch am allgemengen an dat Buch am speziellen upake kann, ouni apaarti ferm op Grammaire oder nëmmen op Gedichter ze halen. Dofir wir et gutt, wann Dir eng Commissioun géngt nennen, déi sech ëm d'Buch an ëm d'Methodik gif këmmen.

An deer Commissioun missten och Leit vum »Post-primaire« matschaffen, well eis Sprooch och do offiziell um Programm steet a vum Här Staatssekretär Linster och fir »d'septième commune« iwert den éischte Band vum »Brunner« ugerode gin as. Domat hëllef Dir eiser Meinung no ganz sécher ville Schoulmeeschteren a Professeren, och wann esou Direktiven am Fong nëmme sollen en Austreech gin, wéi et *kënnt* gemaach gin.

Déi Commissioun kënnt — wéi et Är Menong as — jo och ënnersichen, wéiwäit een eis Sprooch mat anere Fächer (z.B. Geschicht) verbannen.

3. D'SCHREIFWEIS

D'Orthographie war zënter Joëren eng Sträitfro vun all denen, déi lëtzebuergesch schreiwen.

— 1946 as an engem Arrêté-Ministériel eng Schreifweis festgeluegt gin; esou gutt wéi d'Schreifweis »Feltès-Margue« och wëssenschaftlech ze si schéngt,

*Huet Dir d'Cotisationn
fir 1975 bezuelt?*

si gouf ni vun de Leit ugeholl, an esouguer plaze-
weis lächerlech gemaach;

- wéi den Dixonär 1950 ugefaang huet erausze-
kommen, huet déi Commissioun eng Schreifweis
ausgeschafft, déi de Professor Robert BRUCH,
Sekretär vun der Commissioun, mat den ane-
re Membren eise gewinnte Schrëftbiller — däitsch
a franséisch — ugepasst huet: et as am Fong, mat
klengen Ännerongen déi vum Engelmann-Welter;
- et weist sech ëmmer méi, datt d'Schreifweis vum
Dixonär déi as, mat deer d'Leit am beschten no-
nee kommen an an deer zesoë jidderee schreift,
deen sech mat eiser Sprooch schrëftlech ofgët;
- d'Schreifweis »Bruch« as och déi, déi am »Plan
d'Etudes« fir eis Primärschoulen (= arrêté minis-
tériel !) ugerode gët; si as och déi vum neie
Schoulbuch an déi vun de lëtzebuergeschen Texter
am »Brunnen 1«, fir d'Septième (80 Säiten);
- den Dixonär vun der offizieller Commissioun gët
grad elo fäerdeg.

Dofir wir et un der Zäit, fir d'Orthographie »Bruch«
offiziell ze maachen.

4. EN ËNNERDAACH FIR KULTURELL LËTZEBUERGEGESCH SAACHEN

Mir si frou a stolz, datt mir hei an der Stad en Eu-
ropa-Haus hun, och e Centre Culturel Français, en
däitschen an e russeschen Centre Culturel;

mir gëngen et och ganz gär gesin, wann nach aner
Länner eis hei e Bléck op klengem Raum an hir Kul-
tur géng vergonnen;

wir et an deem Fall dann nët och schéin, wa mir de-
nen auslännesche Frënn an eiser Haaptstad d'Ge-
leënheet géng gin, fir donieft och dat ënnert engem
Daach ze weisen, wat mir hun ... well et jo nët esou
apaarti vill as, bräicht et och nët derdäiwel grouss ze
sin; wie méi op ee Gebitt aus as, ka jo dann an der
Nationalbibliothék oder am Musée weiderkucken.

Här Minister, mir iwerloossen Iech et gär, fir dat
Haus erauszesichen, zemools well Dir eis der en et-
lech genannt huet, déi an deer alleréischter Zäit fräi
gin: Rouscht, Dräikinneksgaass, am Hellege Geesch
asw.

Lëtzebuerg, Datum vum Poststempel

Un déi alleguer, denen et eppes seet !

Zënter dräi Joër gi mer eng Zäitschrëft eraus, déi den
Numm huet »EIS SPROOCH«.

An deer sin nëmmen Artiklen op lëtzebuergesch dran,
mir hu jo deer aner e sëlliche, déi franséisch oder
däitsch bréngen. Dofir menge mir, esou eng Zäit-
schrëft wir néideg fir d'Schaffen op kulturellem Ge-
bitt vum Lëtzebuergesche bekannt ze maachen an et
awer och ënner d'Leit ze bréngen.

Eent dréckt eis e bësschen, datt mer se nët esou
dacks eraus kënne gin, wéi mer et gär hätten. Kee
Wonner, et feelt un de Suen.

Mir hun alt geduecht, well Dir jo fir Äert Geschäft
Reklamme maacht, mir dierften emol frëndlech fro-
en, ob et Iech näischt géif soen, fir och emol eng
Kéier un eis Zäitschrëft ze denken. Et gin elo 1 000
Stéck gedréckt an se as, mir mengen dat wéinegsten,
gutt opgemaacht.

Wann et Iech nun awer näischt seet, da si mer Iech
dofir glat a guer nët béis — jidderee kann a soll jo
dora maachen ewéi hie wëllt — da maacht grad wéi
wann Der dëse Bréif guer nët kritt hätt. Intresséiert
et Iech awer, da soë mer Iech och, wat et géif
kaschten.

1/1 Säit 4 000,— Frank

1/2 Säit 2 500,— Frang

1/3 Säit 2 000,— Frang

Méi kleng Annonce kënne mer nët huelen, well den
Drock méi deier gët, wéi d'Annoncen eis géifen era-
bréngen.

Seet Iech eise Virschlag eppes, da sot eis et, mir hël-
lefen Iech och ganz gär fir se op Lëtzebuergesch op-
zesetzen an ze schreiwen.

Adress: Sekretariat vun der Actioun Lëtzebuergesch
»Eis Sprooch«, 22, Collartstrooss, Betebuerg
oder Postkëscht 98, Lëtzebuerg

P. S. D'A. L. huet bis elo op kee Bréif eng Antwërt
kritt.

Opruff

Lëtzebuerg, Abrëll 1975

Léif Frënn an Unhänger
vu Sprooch a Konscht!

Zu Lëtzebuerg steet en Europahaus, dat as
schéin an och gutt esou.

Zu Lëtzebuerg hun och verschidde Länner
Kulturzentren ageriicht, wéi z. B. de »Centre
Culturel Français«, wou een esou richtig
kënneg gët mat engem Land sénger Ent-
wécklong, sénger Geschicht a wou een ep-
pes iwwer séng grouss Dichter a Kënschtler
gewuer gi kann.

Wien awer iwwer Lëtzebuerg eppes wësse
wëllt — a vill vun eise Landsleit an och vill
Touriste wënschen dat —, dee muss vu Pon-
tius bis Pilatus siche goen, an nach dacks
ëmsoss.

D'Nationalbibliothék an de Musée sin der
fir vill déi lescht Hoffnong, mä och do
kommen se meescht nët op hir Käschten.

Ofgesin och, datt de Musée bal aus den No-
te platzt, as et deem säin Zweck och nët,
fir iwwer eise Land séng Sprooch an hir
Leit, iwwer séng Moler, Komponisten a
Konschthandwierker an allen Eenzelheten
Ausstreech ze gin an hir Wierker a Wäerter
auszustellen, oder och nëmme bekannt ze
maachen.

Et as duerfir un der Zäit, datt mir äis be-
ganne fir dat op d'Been ze kréien, wat äis,
a speziell och dene feelt, déi no äis kommen.
mir brauchen endlech

e Lëtzebuurger Haus.

Do soll jidferree kënnen erakommen an op
klengem Raum e Middel vun deem fanne
wat e sicht, oder wéinstens genoe gewuer gin,
wou en dat fënt. All Land huet séng Kultur-
zentren mir nët!

D'Actioun Lëtzebuergesch huet déi éischt
Schrëtt duerfir och ewell gemaach. Den zou-
stännege Minister as gefrot gin, a mir musse

soen, datt d'Saach him och guer nët onsym-
pathesch as. Vun Iech all, léif Frënn vu
Sprooch a Konscht, vu Musek, Gesank, The-
ater a Geschicht, hänkt et elo awer mat of,
ob a wéi séier dët Lëtzebuurger Haus eng
Wiirklechkeet ka gin. Hëlleft mat, hëlleft
äis domat, datt Dir Petitiounen un den Här
Minister schéckt (odder un eis, mir gin se
virun).

Schéckt äis eng Copie dervun, wann Dir
wëllt. Wat méi matmaachen, wat besser!

D'Actioun Lëtzebuerg as da gare prett, fir
den nächste Schrëtt ze maachen.

Fir d'Mataarbecht soe mir Iech elo schons
villmools merci.

Mat frëndleche Gréiss

D'ACTIOUN LËTZEBUGESCH

COMITÉ VUM 10. 4. 1975

Do waren: d'Joffer Wolter, d'Hären Roth, Rinnen,
Philippe, Malané, Schroeder; entschëllegt d'Häre
Reckinger a Faber.

1. Rappor iwwer d'Gespréich mam Minister Krieps
iwwer Lëtzebuergesch an der Schoul, Coure fir
Lëtzebuergesch, Lëtzebuurger Haus, Schreifweis,
(d'Bréiwen doriwuer stin an dëser Numer).
2. Fir de Leit den Zweck an de Wäert vun engem
»Lëtzebuurger Haus« bekannt ze maachen sollen
all déi Veräiner a Gesellschafte geschriwwé kréien,
déi mat kulturelle lëtzebuergesche Saachen ze din
hun, fir déi Aktioun z'ënnerstëtzen.
3. E Subsid beim Stat gët gefrot fir »Eis Sprooch«.
4. Iwwer d'Froen: Käppchen Tockert, Rodange-Ge-
sellschaft, Rodange-Steen zu Wolz, Gemengewa-
len (Lëtzebuurger Texter) gët diskutéiert.
5. E Bréif un den Direkter vu Radio Lëtzebuerg krut
bis elo nach keng Äntwert (Lëtzebuergesch Couren
op der Télévisioun).
6. De Minister Hamilius huet an engem Bréif zouge-
sot, datt d'Schëlter mat den Uertsnim, wa se
nei gemaacht gin, no an no och de lëtzebuergeschen
Numm kriteren.

4. Generalversammlung vun der A. L.

De Sall am »Commerce« op der Plëssdarem war e Samschden, de 25. 1. 1975 gutt voll. Vum Comité waren se all do, ausgeholl den Här Reckinger, Dechen, deen sech entschëllege léisst. Nieft Membre vum Léierpersonal, waren och véier politesch Parteien vertrueden (CSV, SAP, DP, SDP).

De Président seet a sénger Usprooch, datt vru 4 Joër wéi d'A. L. gegrennt gouf, kee geduecht hätt, datt se haut nach géng bestoen. Vill hun deemools geméngt et wir eng Sefeblos. D'A.L. wëllt hëllefen eis Sprooch ze versuergen an ze respektéieren. Wann ee méngt, datt mir déi Saach nët richtig upaken, dee soll eis weisen, wéi een et ka besser man.

De Comité koum 8mol zesummen, ouni 2 Aarbechtsëtzungen matzezielen. Et goufe verschidden Demarche bei Ministren a Gemenge gemat.

De kritesche Moment läit hannert eis, wou eng Zäitschrëft wéi »Eis Sprooch« hire Schwonk verléiert an dann ouni Gedäisch verschwénnt. »Eis Sprooch« als eenzeg Zäitschrëft a Lëtzebuurger Sprooch, fänkt un eng fest Plaz ze kréien.

Mir haten eng Audienz beim Kulturminister Krieps, deen awer iwwerlaascht war an duerch de Staatssekretär Linster ersat gouf. Dat ganz Gespréich huet nët de beschten Androck hannerlooss. Nom Här Linster wir et nët schlecht, wann d'auslännesch Kanner géng schon an der Spillschoul däitsch léieren, well se da méi liicht an der Kannerschoul mat virukéimen. (Wann een déi Iddi och diskutéiere kënnt, da wir et awer nët am Intresse vum Lëtzebuergeschen.) An dene puer Jor huet d'A.L. schéi Resultater opzeweisen. E wichtige Punkt as, datt Sproochecouren obgehale gin an dat um Kiirchbiereg mat méi ewéi 25 Leit an och an der Stad mat iwwer 200 Leit. Et geet eis virun allem drëm, datt déi friem Leit léiere lëtzebuergesch schwätzen.

- Mir krute bei der Post e Käppche fir de Blannen Teis an e Stempel fir den Dicks.
- Am Tëlfonsbuch sin op de leschte Säiten d'Uerts-nimm op lëtzebuergesch opgefouert.
- No an no komme lëtzebuergesch Nimm op Schëlter vun den Dierfer, ënnert déi franséisch.
- D'Lëtzebuurger Schoulbuch as do.
- Mir hun an der Ausstellung vun »Fraen a Mammen« matgemaach, mat Lëtzebuurger Kannerbicher a Placken (Disken).
- Et waren ongeféier 530 Annonce vu Gebuerten a Stierffäll op lëtzebuergesch an den Zeitungen.
- 2 000 Neijooschkaarte mat Lëtzebuurger Motive waren eenzock verkaaft, fir 1976 kommen der nach eng Kéier eraus.

— Bis elo waren 156 Emissiounen »Eng Minutt fir Eis Sprooch« op Radio Lëtzebuerg.

— Den 17. 3. 1974 wor zu Esch eng Spoo-Feier, do war d'A. L. derbäi.

1976 kënnt op Wolz e Rodange-Monument.
Vun neie Saachen:

— den Här Krippeler gët eng Editioun vum Rodange séng Saachen eraus,

— de Jul Christophory: Mir schwätze lëtzebuergesch,

— HH. Rinnen-Reuland: däitsch-lëtzebuergeschen Dictionär,

— Norbert Weber: Dickserieien

— Jos. Keup: Rousen an Haartnol

D'Stad Lëtzebuerg hat e Kongkur fir e Kanner-Theaterstéck ausgeschriwwen.

D'Kommunisten hun an der Châmber eng Motioun op lëtzebuergesch gemat.

Allerséilen huet d'A. L. eng Gerbe op dem Michel Rodange säi Graf geluegt.

Wat mir wëlles hun:

— um Enn vum Joër e Bichelche mat Lëtzebuurger Krëschtlieder a Krëschtgedichter erauszegin,

— eng Bäluegt mat Familienannoncen ze verdelen.

Et si lëtzebuergesch Texter fir Begrieffnësser beim Här Deche Reckinger zu Dikrech ze kréien.

Keesserapport. Eis Finanze si schappeg. De gréissten Deel gët fir eis Zäitschrëft gebraucht. De Keessekontroller lueft déi genee Aarbecht a schléit vir de Rapport unzehuelen.

Nei Keesserevisoren: HH. Hatz a Moris.

De Komiteesmëmber Paul Pütz huet séng Demissioun gin. Mir wëllen him op dëser Plaz nach eng Kéier Merci soe fir séng Hëllef. Den eenzege Kandidat, den Här Emile Schmit kënnt an d'Plaz.

Duerno as eng interessant Diskussioun an deer virgeschloe gët e. a.: Opstelle vun enger Lëscht vun Theaterstécker, Autorerechter.

No dëser Generalversammlung as de Kommittee deen hei:

Präsident: Lex ROTH

Vize-Präsident: Heng RINNEN

Sekretärin: Laure WOLTER

Caissier: René FABER

Mëmbren: HH. Reckinger, Schroeder, Malané, Philippe, Schmit.

L. Wolter

408

No enger Opstellung vun
enger amerikanescher
Fachzeitschreft
ass d'Interbank
de' 408
gre'sst
Bank
vun der
Welt

Eng Léschtung fir eng
letzeburger Bank matt
letzeburger Kapital

**Banque
Internationale à
Luxembourg**

seu inte
comptine